

**TRINAESTI SASTANAK ODBORA ZA STABILIZACIJU I
PRIDRUŽIVANJE
EU-CRNA GORA**

Podgorica, 21. februar 2024.

Izveštaj

U Podgorici je 21. februara 2024. održan XIII sastanak Odbora za stabilizaciju i pridruživanje (SSP Odbor) u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i Evropske unije i njenih država članica. Sastankom su kopredsjedavali Majkl Miler, šef Jedinice D2 za Crnu Goru i Srbiju u Generalnom Direktoratu za susjedstvo i pregovore o proširenju (DG NEAR), u ime delegacije EU, i Predrag Zenović, glavni pregovarač Crne Gore sa EU, u ime crnogorske delegacije. Predmet XIII sastanka Odbora za stabilizaciju i pridruživanje bilo je sagledavanje stanja i napretka ostvarenog u okviru sektorskih pododbora i reforme javne uprave na planu usklađivanja s pravnom tekovinom EU, kao i rezultata koje je Crna Gora ostvarila u dijelu institucionalnih, zakonodavnih, političkih i ekonomskih reformi, uz projekciju planiranih aktivnosti, od održavanja posljednjeg sastanka Odbora u januaru 2023.

Spisak učesnika sastanka dat je u Aneksu I.

UVODNA IZLAGANJA

Sa crnogorske strane, sastanak je otvorila **ministarka evropskih poslova Maida Gorčević**, koja je istakla značaj SSP foruma kao priliku da se zajednički osvrnemo na dostignuća koja su ostvarena u prethodnoj godini uz prepoznavanje pitanja kojima je potrebna posebna pažnja u narednom periodu. Zahvalivši se na saradnji Evropskoj komisiji, crnogorskoj pregovaračkoj strukturi i predstavnicima svih institucija, Gorčević je istakla posvećenost Crne Gore usklađivanju pravnog i političkog sistema sa standardima EU. Ukazala je da je, uprkos brojnim izazovima, uključujući i one koji se odnose na vladavinu prava, Crna Gora dosljedno pokazala svoju posvećenost evropskoj integraciji, te da je iskazana podrška država članica EU tokom Međuvladine konferencije označena kao pozitivan znak. Gorčević je potvrdila napore Vlade da se oživi pregovarački proces, što uključuje imenovanje glavnog pregovarača i pregovarača za šest pregovaračkih klastera. Pored toga, formirane su radne grupe za 33 poglavlja pravne tekovine, koje se sastoje od oko 800 eksperata, sa značajnom zastupljenošću civilnog sektora.

Ministarka Gorčević je podvukla da se, iako vladavina prava ostaje prioritet, uz pojačanu dinamiku aktivnosti na ispunjavanju preostalih privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24 i što skorije dobijanje IBAR-a, Vlada fokusira i na ispunjavanje obaveza u ostalim poglavljima pregovaračkog procesa. Ona je istakla važnost efikasnog sprovođenja politika i najavila izradu Programa pristupanja Crne Gore EU 2024-2027. kao ključnog strateškog dokumenta za adresiranje obaveza iz pregovaračkog procesa.

Vlada je takođe preduzela korake za poboljšanje životnog standarda, kao što je usvajanje rebalansa budžeta za 2023. i budžeta za 2024. kako bi se osigurala stabilnost i podržao ekonomski rast. Sprovedene su mjere za racionalizaciju potrošnje i razvoj manje razvijenih regija. Pored toga, uspješan završetak popisa stanovništva pokazuje institucionalnu zrelost i odgovornost Crne Gore.

Ističući stopostotnu usklađenost Crne Gore sa Zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU, Gorčević je potvrdila cilj Vlade da pregovarački proces završi do kraja svog mandata. Ona je istakla važnost stabilnosti, ekonomskog rasta i slobode, ponovivši apsolutni prioritet Vlade - članstvo u EU. Na kraju, Gorčević je istakla da je crnogorska strana svjesna izazova koji su pred nama i potvrdila da će za njih tražiti rješenja u saradnji sa svim nacionalnim i evropskim partnerima.

Sa strane **delegacije EU**, sastanak je otvorila **Valentina Superti**, direktorica za Zapadni Balkan Generalnog direktorata za susjedstvo i pregovore o proširenju u Evropskoj komisiji, koja je ukazala na značaj ovog sastanka za sagledavanje dešavanja u Crnoj Gori i isticanje ključnih poruka za unapređenje procesa pristupanja EU. Superti se osvrnula na pozitivnu diskusiju na političkom nivou na Međuvladinoj konferenciji održanoj 29. januara 2023. i pozvala na Deklaraciju iz Granade od 6. oktobra 2023, Paket proširenja usvojen 8. novembra 2023. i zaključke Savjeta o proširenju i procesu stabilizacije i pridruživanja od 12. decembra 2023. Kako je istakla, proširenje je ponovo visoko na dnevnom redu EU pa je u tom kontekstu pozvala Crnu Goru da iskoristi dati trenutak i šansu koja joj se nudi, jer sa svih 33 otvorenih pregovaračkih poglavlja, od kojih su tri privremeno zatvorena, Crna Gora ostaje najnaprednija zemlja u procesu pristupanja sa najizvesnijom perspektivom za članstvo. Delegacija EU je pozvala Crnu Goru da se fokusira na vladavinu prava, reformu pravosuđa, slobodu medija i mjere za borbu protiv korupcije, uz apostrofiranje da Godišnji izvještaj Evropske komisije državne institucije u Crnoj Gori treba da koriste kao vodič za naredne korake.

Superti je pohvalila nastavak reformi na putu ka EU, aktivnosti koje je preduzela Skupština, kao i imenovanje novog glavnog pregovarača, zajedno s obnovljenom pregovaračkom strukturom. Međutim, naglasila je važnost implementacije reformi i zakonodavstva, kao i to da pristupni pregovori zavise od napretka u oblasti vladavine prava, te stoga nijedno drugo poglavlje neće biti privremeno zatvoreno prije nego što se privremena mjerila za poglavlja 23 i 24 budu smatrala ispunjenim. Takođe je istakla značaj reforme javne uprave, ekonomskog upravljanja i konkurentnosti.

Direktorica za Zapadni Balkan je navela mogućnosti za ubranu integraciju Crne Gore u jedinstveno tržište EU i podršku koju EU pruža Planom rasta i Instrumentom za reformu i rast.

USVAJANJE DNEVNOG REDA

Predloženi dnevni red usvojen je bez dopuna i prigovora. Konstatovano je da je usvojen zapisnik sa XII sastanka Odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

POLITIČKI KRITERIJUMI I REFORMA JAVNE UPRAVE

Delegacija EU je pozdravila formiranje novog Parlamenta i Vlade i podstakla dobro planirani i strukturirani fokus na reforme vezane za pristupanje EU. Istakla je potrebu za daljim konsultacijama s EK i po potrebi s drugim institucijama, za dalje usklađivanje s pravnom tekovinom EU. Istakla je kako je Crna Gora već pokazala da je moguće graditi konsenzus širom političkog spektruma i ohrabrila Crnu Goru da to i nastavi. Naglasila je da Evropska unija želi vidjeti nastavak unapređenja parlamentarne odgovornosti i nadzorne uloge nad radom Vlade. Pozdravljena su imenovanja u pravosuđu i naglašeno je da će ista poboljšati pravilno funkcionisanje ključnih pravosudnih organa. Takođe, pozdravljeno je i ponovno formiranje Odbora za sveobuhvatnu izbornu reformu, koji čine i predstavnici parlamentarne većine i opozicije te pozvano na brzo otpočinjanje njegovog rada. Delegacija EU je naglasila i značaj efikasne javne uprave, u kojoj se kadar angažuje na osnovu zasluga, uz politike koje adresiraju nedostatke i osiguravaju zadržavanje kadra. Dalje je podsjetila na značaj uloge civilnog društva i istakla potrebu poboljšanja pravnog i institucionalnog okvira, kao i mehanizama za konsultaciju i saradnju između državnih institucija i civilnog društva. Pohvalila je jake signale vanjske orijentacije Crne Gore i njene posvećenosti cilju pristupanja EU, što se ogleda u potpunom usklađivanju sa Zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU, u deklaracijama i u restriktivnim mjerama. Ohrabrila je Crnu Goru da uspostavi efektivni mehanizam za praćenje restriktivnih mjera i da osigura transparentan protok podataka između Crne Gore i Evropske unije. Podsjetila je na važnost dobrosusjedskih odnosa i regionalne saradnje, podvukla značaj inkluzivne regionalne ekonomske integracije i ohrabrila Crnu Goru da nastavi s istom. Naposljetku, podvukla je značaj osiguranja punog poštovanja nezavisnosti regulatornih i drugih tijela gdje to zakon zahtijeva.

Glavni pregovarač Crne Gore sa Evropskom unijom Predrag Zenović je iskazao zahvalnost evropskim partnerima i crnogorskim kolegama koji svojim naporima i posvećenošću doprinose procesu ostvarivanja evropske budućnosti Crne Gore. Istakla je da je prioritetni zadatak na državnom nivou postizanje šireg društvenog konsenzusa o ključnim pitanjima od nacionalnog interesa kroz politički dijalog svih aktera u Skupštini i navela da to potvrđuje konstruktivna saradnja Vlade i Parlamenta u oblasti vladavine prava, koja je rezultirala neophodnom kvalifikovanim većinom za dugo očekivana imenovanja u pravosuđu. Ukazala je na trajno opredjeljenje Vlade, da se o svim reformskim zakonima konsultuje s našim evropskim partnerima. Istakla je da će Crna Gora sve reforme u oblasti vladavine prava sprovoditi posvećeno, vodeći računa o evropskim i međunarodnim standardima i preporukama Evropske i Venecijanske komisije u ovoj oblasti. Naglasila je da je obnovljena pregovaračka struktura za vođenje pregovora s EU, te da pored imenovanja za glavnog pregovarača, imenovani su pregovarači za šest klastera pregovora, formirane su radne grupe za 33 poglavlja pravne tekovine koju čine 800 nacionalnih eksperata iz svih oblasti pravne tekovine, od čega značajan broj dolazi iz civilnog sektora. Podsjetila je i na dobru saradnju s nevladinim organizacijama i redovne sastanke koje Vlada, odnosno Ministarstvo evropskih poslova održava s NVO sektorom. U kontekstu političkih kriterijuma, podvukla je formiranje Odbora za sveobuhvatnu izbornu reformu i izrazila očekivanja da će isti svojim radom dovesti do značajnih poboljšanja svih zakona koji se tiču izbornih procesa, kao i da će isti ubrzo početi s radom. Crnogorska delegacija je naglasila da je Crna Gora beskompromisni partner EU - što je potvrđeno potpunim usklađivanjem sa Zajedničkom vanjskom i bezbednosnom politikom EU i što je istaknuto u posljednjem Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori. Podvukla je da su dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja jedan od glavnih prioriteta vanjske politike Crne Gore. Istakla je da Crna Gora visoko cijeni najavljenу dodatnu podršku kroz novi Plan rasta i da vjeruje da će to biti efikasan mehanizam za pokretanje reformi koje su potrebne da bi se proces pridruživanja vratio na pravi kolosjek.

Delegacija EU je istakla da je proces proširenja više nego živ te da se snažno vratio nazad na političku agendu EU, a što se osjeća kroz intenziviranje dijaloga s najviših nivoa u Briselu, kao i kroz reforme koje sprovodi Vlada. Podsjetila je da su rokovi za implemetaciju veoma kratki i da je dogovoreno da se na dnevnom nivou pregledaju radne verzije regulative kako bi se dobile brzo povratne informacije sa strane EU i kako se ne bi gubilo vrijeme, jer je agenda za dobijanje IBAR-a postavljena veoma ambiciozno. Pozdravila je usvajanje novog Programa reforme upravljanja javnim finansijama. Naglasila je implementaciju Strategije reforme javne uprave i Programa reforme upravljanja javnim finansijama uz povezivanje sa budžetskim okvirom. Ukazala je na stalnu potrebu da se poštuje princip zasluga, te da se osigura depolitizacija javne službe, optimizacija državne uprave i efikasna implementacija upravljačke odgovornosti. Preporučeno je da se izmijeni Zakon o javnim službenicima i namještenicima, kako bi zapošljavanje bilo zasnovano na principima meritokratije, kompetitivnosti i transparentnosti, bez izuzetka. Pozdravljene su prve funkcionalne analize javne uprave, iako je primjetno da se povećava broj zaposlenih na nivou države. U vezi s tim, poručeno je da EU želi vidjeti da proces partijskog zapošljavanja mora biti zaustavljen. Delegacija EU je podsjetila da je adekvatan pristup informacijama ključan za osiguranje veće transparentnosti i odgovornosti javnih usluga. Istakla je potrebu za usvajanjem i implementacijom novog zakonskog okvira o pristupu informacijama u skladu s principima javne uprave. Pozvala je Crnu Goru da pojednostavi administrativne procedure, uključujući i dalju digitalizaciju javnih usluga. Podstakla je Crnu Goru da uspostavi jedinstven, sveobuhvatan i transparentan sistem za planiranje i upravljanje kapitalnim investicijama. Podstakla je Crnu Goru da unaprijedi svoj sistem upravljanja fiskalnim rizicima, uključujući puno funkcionisanje Fiskalnog savjeta i upravljanje državnim preduzećima. Pozvala je Crnu Goru da poboljša transparentnost budžeta, tako što će informacije o budžetu učiniti čitljivijim i i tako što će objavljivati Budžet za građane.

Crnogorska delegacija je zahvalila evropskim partnerima na podršci koju su pružali u prethodnom periodu u procesu reforme javne uprave. Istakla je da se reforma javne uprave sprovodi planiranom dinamikom, a da je struktura, praćenje i monitoring reforme javne uprave uspostavljen na političkom i operativnom nivou. Izvijestila je o rezultatima nakon

održanog sastanka Posebne grupe za reformu javne uprave koji je održan u novembru 2023. Informisala je i o uspostavljanju novog Savjeta za reformu javne uprave i ukazala na zakonska rješenja koja su u fazi usaglašavanja kroz izradu novih zakona i izmjene i dopune postojećih. Istakla je da su navedeni sastanci bili dobra prilika da se prezentuju usvojeni Operativni zaključci. U odnosu na normativnu aktivnost, navela je da su formirane radne grupe koje su u stalnom kontaktu s partnerima iz EK s kojima se radi na usaglašavanju ključnih odredbi sljedećih zakona: Zakona o državnim službenicima i namještenicima, Zakona o lokalnoj samoupravi i Zakona o Vladi. Posebno je istakla Zakon o informacionoj bezbjednosti, za koji je dobijeno mišljenje od EK da je potrebno dodatno usaglašavanje. Informisala je da za prvih 100 dana rada Vlade, po prvi put transparentno predstavljen broj zaposlenih na centralnom i lokalnom nivou, uz pomoć posebne IT platforme. U pogledu finansijske podrške i održivosti procesa reforme javne uprave, crnogorska delegacija je istakla da je značajna finansijska podrška dobijena kroz sektorsku budžetsku podršku i da je započeta implementacija dva ključna projekta u oblasti reforme javne uprave. Navela je da se intezivno radi na pojednostavljanju administrativnih procedura, daljoj digitalizaciji procesa i povećavanju kvaliteta pružanja usluga građanima. U odnosu na osnaživanje civilnog dijaloga, podvukla je važnost učešća građana u cilju promovisanja transparentnosti i jačanja demokratskih vrijednosti društva. Istakla je i ostale rezultate koje ostvarujemo u ovom procesu, s fokusom na monitoring sprovođenja aktivnosti definisanih Strategijom reforme javne uprave 2022–2026. U odnosu na planirane aktivnosti tokom 2024, istakla je da su sve aktivnosti predviđene nacionalnim budžetom. Zahvalila je na usvojenoj inicijativi da se Posebna grupa za reformu javne uprave sljedeći put sastane u Briselu, što će doprinijeti vidljivosti i transparentnosti ovog foruma za razmjenu informacija.

PRAVDA, SLOBODA I BEZBJEDNOST

Pravosuđe

Delegacija EU pozdravila je imenovanje sedmog sudije Ustavnog suda od strane Parlamenta, čija funkcionalnost je ključna za osiguranje poštovanja osnovnih prava svih građana Crne Gore i očuvanje stabilnosti institucija. Pozdravila je i imenovanje tri nova člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, koji su zamijenili one čiji je mandat istekao još od 2018, uključujući i vršioca dužnosti predsjednika Savjeta. Takođe je primijećena i odluka o imenovanju novog predsjednika Savjeta, čime je obnovljen demokratski legitimitet ključne institucije za pravilno funkcionisanje pravosuđa. Pozdravljeno je i imenovanje vrhovnog državnog tužioca i predsjednika Tužilačkog savjeta od strane Parlamenta. Delegacija EU je pozvala Crnu Goru da promoviše širok međustranački konsenzus u vezi sa drugim dugo očekivanim, meritokratski zasnovanim sudskim imenovanjima, uključujući trajnog predsjednika Vrhovnog suda. Primijećeno je da i dalje postoje izazovi u vezi sa nezavisnošću, profesionalizmom, efikasnošću i odgovornošću pravosuđa, i istaknuta je potreba za napretkom u usvajanju i sprovođenju ključnih pravosudnih reformi i obezbjeđivanju relevantne pravosudne obuke, pored imenovanja, u skladu sa pravnom tekovinom EU, evropskim standardima i postojećim mišljenjima/preporukama Evropske komisije, Venecijanske komisije i Grupe država za borbu protiv korupcije (GRECO) Savjeta Evrope. Postavljene su neophodne reforme koje treba da budu prioritet, uključujući Zakon o Sudskom savjetu i sudijama i Zakon o Državnom tužilaštvu, kako bi se isti uskladili sa evropskim standardima i pravnom tekovinom EU, u skladu sa postojećim preporukama Evropske komisije i mišljenjima Venecijanske komisije, zatim usvajanje nove višegodišnje strategije za reformu pravosuđa, usvajanje Strategije racionalizacije pravosudne mreže zasnovane na evropskim standardima i već postojećim analizama i usvajanje nove Strategije informaciono-komunikacionih tehnologija pravosuđa (IKT) zasnovane na evropskim standardima i rezultatima implementacije prethodne strategije. Dodatno je pozdravljeno kontinuirano sprovođenje strategije za procesuiranje ratnih zločina, kao i dobra saradnja sa susjednim zemljama i Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove. Delegacija EU je pozvala Crnu Goru da nastavi i pojača ove napore i da proaktivno adresira pravne i praktične prepreke kako bi efikasno istražila, procesuirala i kažnjavala ratne zločine u skladu sa međunarodnim standardima. Podsjetila je na važnost pristupa pravdi u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima, kao i na nadoknadu za žrtve ratnih

zločina. Na kraju, naglasila je spremnost EU da prati Crnu Goru u reformama, zasnovanim na nedvosmislenoj političkoj volji Crne Gore da odlučno djeluje. Pozdravljajući napore Crne Gore, delegacija EU je izrazila nadu da će za vrijeme aktuelnog belgijskog predsjedavanja Savjetom Evropske unije biti upriličena još jedna međuvladina konferencija na kojoj, ukoliko Crna Gora do tada ispuni zadate obaveze, može biti predstavljen Izvještaj o procjeni ispunjenosti privremenih mjerila u poglavlju 23 i 24 tzv. IBAR (*Interim benchmarks assesment report*). Svjesni da su pred Crnom Gorom veliki izazovi, ali i da su kapaciteti Ministarstva pravde ograničeni, Evropska komisija je ponudila svoju pomoć u detaljnom analiziranju svih aspekata privremenih mjerila, ali i učešću u izradi važnih zakona od rane faze izrade.

Crnogorska delegacija je na početku informisala da preduzima krucijalne korake kako bi pravosudni sistem Crne Gore profunkcionisao u punom kapacitetu. U ovom pogledu, u odnosu na normativnu politiku, prenijeto je da je oformljeno devet radnih grupa koje rade na izmjeni normativne regulative koja se dominantno odnosi na krivično pravo. U tom smislu su pojasnili da su izvršene izmjene i dopune Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku, te da je, kroz radne grupe, u toku intenzivan rad na izradi Zakona o Sudskom savjetu i sudijama i Zakona o Državnom tužilaštvu, a u predstojećem periodu će poseban fokus biti na usklađivanju normi s preporukama evropskih partnera. Dodatno su informisali da su oformljene radne grupe za izradu Zakona o Specijalnom sudu i izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju korupcije. Nadalje, crnogorska strana se osvrnula na plan racionalizacije pravosuđa, naglašavajući da je, naspuprot potrebi ukidanja manjih sudova, sudstvo odnosno tužilaštvo u pojedinim turističkim gradovima tokom sezone veoma opterećeno novim prilivom predmeta. Plan je, kako navode, da se na osnovu detaljnih izvještaja koje dostavljaju svi sudovi i tužilaštva Sudskom i Tužilačkom savjetu odradi analiza na osnovu koje će se izvršiti racionalizacija sudova i novo otvaranje sudova. U smislu rasterećivanja Specijalnog državnog tužilaštva (SDT), crnogorska delegacija je referisala o namjeri osnivanja Specijalnog suda koji bi se bavio visokom korupcijom, pranjem novca i ratnim zločinima, te o težnji da se kroz izmjene i dopune Zakona o sprečavanju korupcije želi propisati da se SDT bavi isključivo visokim funkcionerima. Dodatno je istaknuto da je rad na Strategiji reforme pravosuđa intenziviran, završena je javna rasprava i nacrt strategije proslijeđen EK, a njeno donošenje se očekuje tokom marta. Po pitanju izbora predsjednika Vrhovnog suda, prenijeto je da je na sjednici Sudskog savjeta koja je održana 9. i 10. februara 2024. utvrđena lista kandidata s koje će se utvrditi kandidat koji će biti predložen na opštoj sjednici Vrhovnog suda. U pogledu procesa digitalizacije pravosuđa, crnogorska delegacija je izvijestila da je u toku izrada Završnog izvještaja o realizaciji programa razvoja digitalizacije pravosuđa za period 2021–2023 čije je usvajanje predviđeno za prvi kvartal ove godine, kao i da je sprovedena evaluacija programa razvoja IKT pravosuđa čiji nalazi i preporuke će se koristiti za izradu nove Strategije digitalizacije pravosuđa 2024–2027. U tom pravcu su informisali da je oformljen Radni tim za izradu nove Strategije, kao i da je izabran ekspert koji će pomagati i raditi u okviru radne grupe. Naposljetku, predočeni su ograničeni kapaciteti SDT-a za borbu protiv ratnih zločina, uz izraženo očekivanje da će se rad na ovim predmetima intenzivirati nedavnim izborom vrhovnog državnog tužioca. Posebno je naglašeno da, u skladu sa Strategijom iz 2015. za borbu protiv ratnih zločina, Specijalno državno tužilaštvo ima obavezu da Vrhovnom državnom tužilaštvu dostavi izvještaj svaka dva mjeseca o postupanju u vezi sa ratnim zločinima na koji način se stimuliše proaktivniji rad kada su u pitanju ratni zločini.

Borba protiv korupcije i organizovanog kriminala

Delegacija EU podsjetila je da korupcija ostaje pitanje koje izaziva zabrinutost u Crnoj Gori i istakla potrebu za snažnom političkom voljom, kao i potrebu za snažnim, nepristrasnim i nezavisnim odgovorom pravosudnog sistema na visok nivo korupcije. Pozvala je Crnu Goru da unaprijedi svoj pravni, institucionalni i strateški okvir za prevenciju i borbu protiv korupcije, uključujući korupciju na visokom nivou, u skladu sa pravnom tekovinom EU, evropskim i međunarodnim standardima, kroz integrisani pristup, tako što će, u prvom redu, hitno usvojiti višegodišnju strategiju za prevenciju i borbu protiv korupcije, uključujući i korupciju na visokom nivou. U tom smislu, kako su istakli, nema potrebe da se čeka uspostavljanje Savjeta za borbu protiv korupcije, kakva je bila intencija Crne Gore, imajući u vidu

da je riječ o odvojenim pitanjima. Takođe, potrebno je, kako su ukazali, izmijeniti i efikasno primjenjivati Zakon o sprečavanju korupcije, adresirajući sve preporuke peer review misije iz 2021. i 2022. te prepruke međunarodnih tijela. Takođe je pozdravila napore Crne Gore u usvajanju novog Zakona o lobiranju u skladu sa evropskim standardima. Pozdravila je i dobro uspostavljenu međunarodnu policijsku saradnju, koja i dalje daje rezultate, kao i učešće Crne Gore u Evropskoj multidisciplinarnoj platformi protiv kriminalnih pretnji (EMPACT) i formiranje radnog tima EMPACT-a u policiji. Posebno je pozdravila usvajanje Strategije razvoja Uprave policije za period 2023-2026. te jačanje ljudskih resursa, preporučujući Crnoj Gori da hitno usvoji već pripremljeni plan ljudskih resursa policije, što proizilazi i iz Zakona o državnoj upravi. Posebno je naglašen značaj napredovanja po zaslugama i zaštita od političkog uticaja u imenovanjima u policiji. Interesovala se o preduzetim mjerama povodom adresiranja preporuka iz izvještaja GRECO-a iz juna 2022. (Izvještaj o petom krugu evaluacije) o prevenciji korupcije u vladi i agencijama za sprovođenje zakona, posebno imajući u vidu nedavna hapšenja policijskih službenika i bivših direktora policije. Naglasila je potrebu da crnogorska policija uspostavi moderni sistem upravljanja predmetima, kako bi osigurala brzu i sigurnu razmjenu informacija između tužilaštva i policije. Podsjetila je da poboljšanje sigurnog pristupa svih agencija za sprovođenje zakona ključnim bazama podataka i uspostavljanje interoperabilnog sistema sa jedinstvenom funkcijom pretrage ima ključan značaj za povećanje efikasnosti krivičnih istraga. U nastavku, delegacija EU je pozdravila proaktivni rad Specijalnog državnog tužilaštva u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala i ohrabrila nastavak njihovih napora na kojem planu su ponudili tehničku i materijalnu pomoć. Pozdravila je povećanje broja sudskih postupaka za organizovani kriminal, međutim, primijetila je da je broj konačnih presuda ograničen i posebno istakla da je u oblastima krijumčarenja cigareta, pranja novca i trgovine ljudima bilans rezultata konačnih osuda ili ograničen ili ne postoji. Delegacija EU pozdravila je napore Crne Gore u adresiranju sistemskih nedostataka u svom krivičnom pravosuđu kroz rad na izmjenama Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku, naglašavajući značaj preporuka s peer review misija u tom smislu. Takođe je podsjetila da su potrebne efikasnije sankcije i konkretne mjere za poboljšanje korišćenja sporazuma o priznanju krivice, uključujući ograničenje njihove upotrebe na izuzetne slučajeve, kako bi se osigurao transparentan, vjerodostojan i dosljedan odgovor pravde i krivičnog pravosuđa. U nastavku je sa zabrinutošću ukazano da je bilans rezultata finansijskih istraga i oduzimanja imovine nedovoljan. U tom kontekstu, pozvala je Crnu Goru da revidira Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, uzimajući u obzir komentare Evropske komisije da uspostavi praksu finansijskih istraga paralelno s krivičnim. Pozdravila je usvajanje izmjena Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i izmjena Krivičnog zakonika, u skladu s preporukama Finansijske akcione radne grupe (FATF) i ohrabrila Crnu Goru da adresira ostale preporuke iz petog evaluacionog kruga MONEYVAL-a. Pozvala je Crnu Goru da poboljša svoje kapacitete za otkrivanje mreža trgovine ljudima velikih razmjera te ohrabrila otvaranje skloništa za žrtve trgovine ljudima i uspostavljanje održivog partnerstva s relevantnim organizacijama civilnog društva u vezi sa zaštitom žrtava trgovine ljudima. Posebno je podsjetila na važnost uništavanja zaplijenjenih cigareta pod odgovarajućim uslovima i na to da, u svim okolnostima, treba izbjeći njihovo prisustvo na tržištu. Pozdravila je saglasnost Crne Gore da kreira drugu fazu mape puta o sveobuhvatnoj kontroli lakog naoružanja na Zapadnom Balkanu. Pozdravila je povećanje ljudskih resursa u policiji posvećenih borbi protiv sajber kriminala i primijetila da bi kapacitete Crne Gore u ovoj oblasti trebalo dalje ojačati kako bi se suočili sa globalnim prijetnjama. Pozdravila je interes Crne Gore da potpiše radni aranžman sa Evropskim centrom za praćenje droga i zavisnosti od droga i napore da adresira njegove preporuke. Takođe, delegacija EU je istakla da Nacionalni centar za droge treba dodatno ojačati i da bi Sistem ranog upozorenja trebalo da postane operativan. Na kraju, izjavila je da bi saradnja sa Kancelarijom evropskog javnog tužioca trebalo da se unaprijedi, a posebno je naglašena potreba uključivanja evropske strane u izradu svih sistemskih zakona već u ranoj fazi, kako bi se, uz podršku EK i država članica, u hodu otklanjale potencijalne poteškoće i dileme u smislu definisanja normi.

Kada je u pitanju borba protiv korupcije, **crnogorska delegacija** je informisala o Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije čiji nacrt je, kako prenose, sačinjen, a intezivniji rad na izradi se očekuje nakon formiranja Nacionalnog

savjeta za borbu protiv korupcije na sledećoj sjednici Vlade. Nadalje, upoznali su da je povodom izrade izmjena i dopuna Zakona o sprečavanju korupcije formirana radna grupa koja posjeduje tri analize predmetne oblasti koje je uradio Savjet Evrope uz pomoć eksperata, a da se prilikom rada rukovode i GRECO preporukama i izvještajem s peer review misije. U odnosu na Zakon o lobiranju, upoznali su da je isti u najvećoj mjeri usaglašen i vjeruju da će zakon u skorijem periodu biti usvojen. U odnosu na Krivični zakonik, crnogorska delegacija je podsjetila da je isti već usaglašavan sa međunarodnim standardima i da su posljednje izmjene stupile na snagu 12. decembra 2023, ali da se i pored toga javila potreba za daljim izmjenama posebno u dijelu koji se odnosi na pranje novca i finansiranje terorizma, na kojima se trenutno radi.

U pogledu izmjena i dopuna Zakonika o krivičnom postupku, formirana je inkluzivnija i šira radna grupa radi što kvalitetnijeg konačnog teksta čiji se sastanci redovno održavaju. U tom kontekstu, crnogorska delegacija je podsjetila da su Evropskoj komisiji već poslate odredbe zakona koje se odnose na uzorkovanje. U okviru izmjena Krivičnog zakonika, upoznali su da je izmijenjeno krivično djelo koje se odnosi na trgovinu ljudima u dijelu koji se odnosi na kaznenu politiku, posebno kroz uvođenje principa nekažnjavanja lica koja su izvršila krivično djelo dok su bile žrtve trgovine ljudima, a sem toga je uvedeno i novo krivično djelo prodaja djece. Nadalje, u odnosu na primjenu sporazuma o priznanju krivice, podsjetili su da su Vrhovni sud i Vrhovno državno tužilaštvo izradili Smjernice za primjenu sporazuma o priznanju krivice, te da su iste stupile na snagu u januaru 2024. Svi predsjednici/e sudova, kao i opšta javnost su obavješteni o ovim Smjernicama, a u narednom periodu ostaje da se vidi kakva će biti njihova primjena u praksi. Na kraju, u odnosu na Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnom djelatnošću, upoznali su da je formirana radna grupa koja ima zadatak da nađe najefikasniji model oduzimanja imovinske koristi te da su u radnoj grupi predstavnici svih nivoa tužilaštava i sudstva. Kada je u pitanju preporuka iz Izvještaja EK o potrebi usklađivanja pristupa finansijskim istragama, zapljeni odnosno oduzimanju imovine i borbi protiv pranja novca sa standardima EU i međunarodnim standardima te potrebi uspostavljanja ubjedljivog bilansa rezultata u ovim oblastima, crnogorska delegacija je istakla da je u toku modifikacija postojećih standardnih operativnih procedura za finansijske istrage iz 2020, koje predstavljaju skup pisanih uputstava o radnjama koje državni tužioci treba da preduzmu tokom sprovođenja finansijskih istraga, u cilju lakšeg pronalaženja i identifikacije imovine stečene kriminalnom djelatnošću, njeno privremeno oduzimanje, sprovođenje finansijske istrage i podnošenje zahtjeva za njeno trajno oduzimanje. U cilju obezbjeđivanja svih neophodnih uslova za bezbjednu automatsku razmjenu podataka između Uprave policije i Specijalnog državnog tužilaštva, planirano je formiranje radne grupe koja ima za cilj izradu Akcionog plana za implementaciju sistema za bezbjednu automatsku razmjenu podataka između Uprave policije i Specijalnog državnog tužilaštva. Takođe, plan je da se u predstojećem periodu Specijalnom državnim tužilaštvu omogući bezbjedan elektronski pristup bazama podataka relevantnih organa uključenih u borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala kojima do sada nije bio omogućen bezbjedan elektronski pristup. Kada je u pitanju međunarodna policijska saradnja, istaknuta je uspješna saradnja s INTERPOL-om i EUROPOL-om, što je dovelo do značajnih rezultata, uključujući hapšenje korumpiranih policijskih službenika povezanih sa organizovanim kriminalnim grupama u nekoliko akcija te otvaranje nekoliko SIENA predmeta u odnosu na krijumčare ilegalnih migranata. U nastavku su prikazani rezultati SDT-a u oblasti organizovanog kriminala, iz kojih se posebno uviđa da je tokom 2023. nastavio da se poboljšava bilans rezultata u vidu ukupnog broja predmeta trgovine ljudima koji su u radu kod nadležnih sudova. U okviru iste oblasti, planirano je uspostavljanje specijalizovanog skloništa za žrtve trgovine ljudima, a u tom cilju najprije će biti potrebno obezbijediti parcelu za izgradnju skloništa te opredijeliti budžetska sredstva za izgradnju skloništa.

Paralelno sa intenzivnim radom na pripremi za V krug evaluacije MONEYVAL-a, tokom 2023. zabilježeni su veoma dobri rezultati na nivou operativnog rada FOJ-a, o čemu svjedoči 35% više otvorenih predmeta i za 60% više zaprimljenih prijava o sumnjivim transakcijama od strane zakonskih obveznika. U smislu oduzimanja imovine stečene kriminalnom djelatnošću, posebno je naglašeno da je Viši sud u Podgorici 6. decembra 2023. donio presudu, kojom je

osudio na kaznu - prestanak pravnog lica, a od optuženih pravnih lica je trajno oduzeta imovinska korist pribavljena izvršenjem krivičnog djela, i to brojne nepokretnosti na teritoriji Crne Gore, čija vrijednost je danas znatno veća od vrijednosti koja je u momentu kupovine u toku 2007. iznosila oko 8.000.000,00 eura. Nadalje, poslata je zajednička inicijativa resornih ministarstava za potpisivanje Radnog anražmana sa Evropskim centrom za praćenje droga i zavisnosti od droga – EMCDDA. Nakon usaglašavanja teksta Radnog aranžmana od strane ministarstava i EMCDDA, on će biti dostavljen Evropskoj komisiji na mišljenje, nakon čega će biti predstavljen Upravnom odboru EMCDDA. Dodatno, Ministarstvo zdravlja dostavilo je Standardne tabele za oblast zdravlja i bezbjednosti koje su usaglašene s EU standardima u dostavljanju podataka Evropskom centru za praćenje droga i zavisnosti od droga.

Temeljna prava

Delegacija EU je pozdravila dijalog Crne Gore sa međunarodnim organizacijama za ljudska prava i tijelima za praćenje. Uočila je da ostaju izazovi u osiguravanju da se nacionalno zakonodavstvo o ljudskim pravima efikasno promoviše i sprovodi. Navela je da su neophodni dalji napori da se ljudska prava uključe u sva područja rada, javne politike i sektore. Pozdravila je nastavak dobre saradnje sa Evropskim sudom za ljudska prava i ukazala na potrebu da se osigura efikasnost ustavne žalbe kao pravnog lijeka na nacionalnom nivou. Pozdravila je kontinuirano unapređenje rada Ombudsmana, koji ostaje institucija od najvećeg povjerenja u zemlji za promociju i zaštitu prava građana, kao i poboljšane kapacitete Kancelarije Ombudsmana za rješavanje žalbi i kvaliteta njegovih odluka, pri čemu je ohrabрила Crnu Goru da obezbijedi sistematsko, efikasno i brzo praćenje preporuka Ombudsmana. U nastavku je sa zabrinutošću konstatovala sve veći broj prijavljenih slučajeva brutalnosti organa za sprovođenje zakona, zlostavljanja i mučenja. Nedostaci u unutrašnjoj kontroli u slučajevima torture i zlostavljanja, dugotrajne i neefikasne istrage, blage sankcije koje nisu odvrtaćujuće i nekažnjivost počinitelaca i dalje izazivaju zabrinutost kod evropskih partnera. Ukazuju da upotreba vidljivih identifikacionih oznaka na policijskim uniformama nije sistematska pa pozivaju Crnu Goru da se brzo sprovede preporuke Komiteta UN-a protiv mučenja. Naglasila je potrebu da se nastavi sa poboljšanjem uslova zatvorskog sistema, uključujući pritvor, i rješavanjem prenatrpanosti istražnih zatvora, u skladu sa Komitetom Savjeta Evrope za prevenciju torture i nečovječnog postupanja. Podsjetila je na važnost čvrstog okvira, u skladu s postojećim evropskim standardima, procesnih prava i mjera zaštite (posebno za osumnjičene i optužene osobe) u krivičnim postupcima za sprječavanje nedoličnog ponašanja i zlostavljanja od strane organa za sprovođenje zakona i prekomjernog nametanja mjera opreza lišenja slobode, kao i potrebu da se osigura da se takvi minimalni standardi u praksi dosljedno primjenjuju i poštuju. Takođe je podsjetila na potrebu za efikasnim pristupom pravdi i zaštitom od diskriminacije, uključujući u oblasti pravosuđa, kao i u zapošljavanju i ekonomskim aktivnostima žena, djece i osoba u ranjivim situacijama, uključujući Rome, Egipćane i osobe sa invaliditetom. Naglasila je važnost daljeg povećanja napora na promociji rodne ravnopravnosti i zaštite prava žena i djevojčica u svim oblastima, kao i na poboljšanju zakonskog okvira. Podsjetila je da rodno zasnovano nasilje, posebno nasilje u porodici, ostaje ozbiljan i trajni kriminalni, društveni i javno zdravstveni problem, te je izrazila ozbiljnu zabrinutost zbog povećanog broja femicida uz nedovoljno praćenje ovih pojava od strane vlasti, kao i zbog javno izražene mizoginije, rodno-zasnovanog nasilja i nasilja nad djecom. Podstakla je Crnu Goru da značajno unaprijedi svoj pravni okvir, uključujući jačanje implementacije Istanbulske konvencije u skladu sa izvještajem Grupa eksperata za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) iz 2018.

Crnogorska delegacija evropske partnere je upozнала da je Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava 29. decembra 2023. Evropskoj komisiji poslalo Predlog zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije na mišljenje te da je Ministarstvo pravde 15. decembra 2023. pripremila i Evropskoj komisiji poslalo Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, a da je cilj izmjena bilo potpuno usklađivanje sa Istanbulskom konvencijom. S tim u vezi su izvršene i izmjene Krivičnog zakonika Crne Gore kojima je pooštrena kaznena politika kada je u pitanju krivično djelo nasilje u porodici, a proširen je i krug osoba koje se smatraju članovima porodice, pa samim tim i primjena

zakona u odnosu na ovo krivično djelo. U odnosu na status LGBT osoba upoznali da je uz podršku Savjeta Evrope pripremljena evaluacija Strategije za unapređenje života LGBT osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023, i da je nastavljeno finansiranje projekata koje realizuju nevladine organizacije u cilju promocije svojih prava (osam projekata u vrijednosti od 150 hiljada eura). Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava formiralo je novi radni tim koji će raditi na novoj strategiji i isti će u najkraćem roku krenuti sa radom. U odnosu na normativni okvir u ovoj oblasti, intenziviran je rad na Nacrtu zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoopredjeljenja, a očekuje se da će javna rasprava o Nacrtu otpočeti tokom februara. Kada je u pitanju prevencija torture i mučenja i rad zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, nastavljeno je stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih lica. Prilikom posljednjih izmjena Krivičnog zakonika, uvedena je nezastarjelost krivičnog djela mučenje. U domenu manjinskih prava, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, shodno javnom konkursu iz 2023, u oblasti zaštite i promovisanja prava manjinskih naroda je opredijelilo 350 hiljada eura za 31 projekat nevladinih organizacija. Vlada je donijela odluku o obrazovanju Koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Deklaracije partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/Romkinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije. Ministarstvo pravde je u tom kontekstu u junu 2023. raspisalo javni poziv za postavljanje tumača za romski jezik. Konkurs je neuspješno završen jer nije bilo lica koja su ispunjavala uslove, pa će Ministarstvo pravde ovaj poziv obnoviti u toku 2024. U saradnji Ministarstva ljudskih i manjinskih prava sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Opštine Berane i Ministarstva finansija obezbijedena su sredstva za izgradnju stambenih jedinica i premještanja romskog naselja Riversajd na drugu lokaciju. Nadalje, upoznali da je Zaštitnik 2023. uspostavio nezavisni mehanizam za promociju zaštite i praćenje primjene Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori. Žrtve zlostavljanja, nasilja i mučenja će zaštitu dobijati i kroz Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, koji je 27. novembra 2023. upućen Evropskoj komisiji. Izmjene i dopune ovog zakona su preduzete na osnovu preporuka Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) i UNICEF-a. Izmjenama i dopunama ovog zakona, žrtva nasilja u porodici nema više zaštitu samo u krivičnom postupku, već će besplatna pravna pomoć biti zastupljena i u drugim postupcima, što znači da će žrtva nasilja u porodici imati svog advokata ne samo u krivičnom, već će materijalnu štetu moći da nadoknadi i u parničnom postupku.

Sloboda izražavanja i medijske slobode

Delegacija EU je podsjetila da je sloboda izražavanja temeljna vrijednost EU i ključni element procesa pristupanja Crne Gore EU. Napomenula je da vlasti moraju osigurati nesmetano ostvarivanje slobode izražavanja i okruženje pogodno za istraživačko novinarstvo i slobodu medija. Pozdravila je odluku da se RTCG obezbijedi predvidljivo finansiranje i da se umanjí rizik od političkog uticaja. Naglasila je potrebu da se osiguraju konsultacije sa Evropskom komisijom prije preduzimanja mjera koje bi uticale na slobodu medija. Pozdravila je poboljšanu brzu i djelotvornu reakciju institucija i organa za sprovođenje zakona na nove slučajeve nasilja nad novinarima i medijskim radnicima, uključujući i preko ad-hoc komisije. Međutim, istakla je važnost efikasnog sudskog praćenja starih slučajeva. Podvukla je da Crna Gora treba brzo da finalizira i usvoji novi Zakon o audio-vizuelnim medijskim uslugama kako bi se uskladio sa Direktivom EU iz 2018. o audio-vizuelnim medijskim uslugama. Podstakla je Crnu Goru da usvoji novi Zakon o medijima i novi Zakon o Nacionalnom javnom emiteru Radio i televizija Crne Gore, na osnovu već pružene pomoći i u skladu sa pravnom tekovinom EU i evropskim standardima. Naglasila je da Crna Gora Agenciju za elektronske medije (AEM) treba da ovlasti za izricanje kompletnog skupa mjera, uključujući upozorenja, novčane kazne, suspenzije i oduzimanje licenci koje osiguravaju proporcionalnost i efektivnost, u oblastima koje još nisu obuhvaćene samoregulacijom nezavisnih medija.

Crnogorska delegacija je istakla da su medijski zakoni – Zakon o javnom medijskom servisu, Zakon o medijima i Zakon o audio-vizuelnim medijskim uslugama – nakon konsultacija sa Sekretarijatom za zakonodavstvo dobili pozitivno mišljenje. Sva tri predloga medijskih zakona zajedno sa mišljenjem eksperata Savjeta Evrope poslata su i na mišljenje

Evropskoj komisiji. Kada su u pitanju napadi na novinare, u oblasti slobode izražavanja, Vlada je 12. jula 2023. usvojila Izvještaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija za period od 5. decembra 2022. do 23. juna 2023. Kada je riječ o predmetima iz ranijeg perioda, u predmetu napada na Oliveru Lakić optužnica je predata sudu, ista obuhvata 11 okrivljenih lica i čeka se zakazivanje ročišta za potvrđivanje optužnice. Tokom 2023. nastavljene su i aktivnosti na rasvjetljavanju ubistva Duška Jovanovića. U tom kontekstu, Uprava policije je po nalogu Vrhovnog državnog tužioca uručila više poziva građanima i isti su saslušani od strane postupajuće tužiteljke. Izvršena je detaljna analiza svih dosadašnjih spisa predmeta i pronađenih tragova.

Ostala pitanja u okviru poglavlja 24

Delegacija EU je pozdravila saradnju Crne Gore sa Eurojust-om i ohrabrila Crnu Goru da poveća svoju pravosudnu saradnju sa državama članicama EU učešćem u zajedničkim istražnim timovima, kad god je to relevantno. Ponovila je značaj učešća Crne Gore u EMPACT ciklusu 2022-2025. i operativni akcioni plan za borbu protiv kriminalnih mreža uključenih u krijumčarenje migranata. Pozvala je Crnu Goru da dodatno ojača svoje kapacitete za suočavanje sa migracionim tokovima, u smislu ljudskih i materijalnih resursa te kapaciteta za prihvatanje migranata, dok se istovremeno bavi neregularnim migracijama i krijumčarenjem migranata. Pozdravila je napore Crne Gore da skрати vrijeme obrade zahtjeva za azil i ojača svoju stručnost o zemlji porijekla. Pozdravila je dobru saradnju Crne Gore sa Agencijom Evropske unije za azil, u okviru mape puta saradnje, te pohvalila Crnu Goru što je dala privremenu zaštitu značajnom broju ukrajinskih državljana koji su pobjegli od neopravdanog agresorskog rata Rusije. Podstakla je Crnu Goru da unaprijedi i pojednostavi procedure za osobe pod privremenom zaštitom za pristup njihovim pravima, uključujući zdravstvenu zaštitu, i da poboljša pružanje informacija ukrajinskim izbjeglicama o njihovim pravima. Pozdravila je potpisivanje novog Sporazuma o statusu sa Evropskom agencijom za graničnu i obalsku stražu (Frontex) u maju 2023, kao i dobru saradnju u okviru postojećeg statusnog sporazuma i radnog aranžmana. Podsjetila je da Crna Gora treba da obezbijedi neophodna finansijska sredstva za implementaciju Šengenskog akcionog plana i za unapređenje nadzora morskih i kopnenih granica. Pozvala je našu zemlju da nastavi da jača svoje kapacitete u upravljanju granicom i da riješi kritične nedostatke u ljudskim resursima i opremi, uključujući identifikaciju i registraciju migranata. Pozvala je Crnu Goru da u potpunosti uskladi svoju viznu politiku s EU, uz kritički osvrt na sezonska izuzeća od viza. Notirali su postupno ukidanje šeme državljanstva putem ulaganja i naglasila potrebu za vjerodostojnim provjerama od strane vlasti o zahtjevima na čekanju, uključujući porijeklo sredstava, između ostalog, kako bi se osigurala puna usklađenost sa svim restriktivnim mjerama EU, pri čemu su naglasili da ne bi trebalo biti daljih šema iste prirode. Pozdravila je potpisivanje novog aranžmana za implementaciju Zajedničkog akcionog plana za borbu protiv terorizma.

U pogledu jačanja kapaciteta za prijem migranata, **crnogorska delegacija** je upoznala da je u planu rekonstrukcija centara za prijem azilanata u Spužu i Božaju. Dodatno, informisali su da se sprovodi niz aktivnosti na planu zdravstvene njege i psihosocijalne podrške, u cilju smanjenja zavisnosti od međunarodnih donatora u ovoj oblasti. U kontekstu procedura za odobrenje privremene zaštite, informisali su da je izmjenom Odluke o odobravanju privremene zaštite licima iz Ukrajine u februaru 2023, licima izbjeglim iz Ukrajine produžena privremena zaštita do 11. marta 2024. U cilju adekvatne implementacije Šengenskog akcionog plana, naveli su da je Budžetom Crne Gore za infrastrukturu i opremu planirano 2.431.482,97 eura. Planirani su projekti u cilju realizacije akcionih planova za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom i Šengenskog akcionog plana za 2024. U nastavku je bilo riječi o realizaciji projekata koji imaju za cilj jačanje sistema bezbjednosti granica u Crnoj Gori. Kada je u pitanju vizna politika, crnogorska strana je informisala da je Vlada 12. januara 2023. donijela Uredbu o izmjenama i dopuni Uredbe o viznom režimu kojom je napravljen iskorak u pravcu usklađivanja vizne politike sa EU. Konkretno, smanjena je razlika u odnosu na EU listu trećih zemalja za koje se traži viza, za jednu zemlju, Republiku Kubu. Dodatno, brisan je član 8 Uredbe o viznom režimu kojim je bilo dozvoljeno da strani državljani sa boravišnom dozvolom u Ujedinjenim Arapskim Emiratima (UAE)

mogu bez vize da uđu u Crnu Goru i u njoj borave do deset dana. Takođe, Vlada je 26. maja 2023. donijela Uredbu o izmjenama Uredbe o viznom režimu, kojom je lista država čijim državljanima je potrebna viza za ulazak u Crnu Goru usklađena sa listom EU za još jednu državu - Republiku Ekvador. Konačno, upozнала je evropsku stranu da, imajući u vidu da je evropska integracija ključni vanjskopolitički prioritet, Crna Gora u toku 2024. ima u planu da preduzme dodatne korake na planu usklađivanja vizne politike s EU odnosno smanjivanja razlike u listama trećih zemalja čijim državljanima je potrebna viza za ulazak u EU. U pogledu tzv. ekonomskog državljanstva, crnogorska delegacija je istakla da je prestala primjena ovog instituta te da su Ministarstvu unutrašnjih poslova tokom 2023. dostavljane aplikacije koje su podnijete u periodu trajanja posebnog programa (podnijete do 31. decembra 2022). U skladu sa Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca, nastavljena je primjena pravične i ekspeditivne procedure azila, kako bi se pravovremeno identifikovala lica kojima je potrebna međunarodna zaštita. U skladu s prethodnim, uspostavljena je praksa da se odluke po zahtjevima za međunarodnu zaštitu donose u rokovima kraćim od šest mjeseci osim u složenim slučajevima koji zahtjevaju utvrđivanje složenog činjeničnog stanja, odnosno razjašnjenja složenih pravnih pitanja, a čiji se broj uvećao u protekloj godini. Prethodno je konstatovano i u Izvještaju EK o Crnoj Gori za 2023. u kojem je, između ostalog, konstatovano da je manje odluka poništeno u drugom stepenu, što je odraz boljeg kvaliteta procesa odlučivanja.

EKONOMSKO UPRAVLJANJE, FINANSIJSKA PITANJA I STATISTIKA

Delegacija EU je pohvalila nastavak dinamičnog rasta crnogorske ekonomije, prije svega zahvaljujući dobroj turističkoj sezoni, potrošnji Vlade i privatnoj potrošnji. Takođe, rastu je doprinio i priliv ostvaren od strane državljanja Ukrajine, Rusije i Turske, kao i veća potrošnja pukućanstava čemu je doprinijelo neto povećanje plata i penzija. Uslovi na tržištu rada su se takođe poboljšali, ali nezaposlenost i dalje izaziva zabrinutost, posebno kod dugoročne zaposlenosti i zaposlenosti mladih lica. Crna Gora treba preduzeti dodatne fiskalne napore kako bi osigurala održivost javnih finansija. Naglašeno je da Plan rasta zahtijeva od Crne Gore da obezbijedi postojanje nezavisnih i odgovornih državnih institucija, uključujući nezavisno i efikasno pravosuđe i javnu upravu zasnovanu na zaslugama, kao uslov za finansijsku podršku EU.

Crnogorska delegacija je podsjetila na nedavno organizovanu PER misiju, koja je ocijenjena veoma uspješnom, kao i na MMF misiju, gdje je posebno istaknuta predanost radu na Planu rasta kao i na svim predloženim reformama. Dodatno, predstavnici EK su informisani o početku rada na Fiskalnoj strategiji, čije je usvajanje planirano za kraj II kvartala 2024, s organizovanim sveobuhvatnim konsultacijama koje će uključiti relevantne aktere iz državnog i civilnog sektora.

Statistika

Delegacija EU je u kontekstu ispunjenja završnih mjerila u poglavlju 18 – Statistika naglasila neophodnost da Crna Gora ostvari značajan napredak u usklađivanju sa Evropskim sistemom računa (ESA) 2010, uključujući početak prenosa Eurostatu statističkih podataka o državnim finansijama i procedurama za prekomjerni deficit. Iz EK su pozvali Crnu Goru da ojača ljudske i finansijske resurse Uprave za statistiku i obezbijedi sistemsku saradnju Ministarstva finansija, Centralne banke i Uprave za statistiku. Pozdravili su sprovođenje faze prikupljanja podataka nacionalnog popisa stanovništva i stanova i istakli važnost da se i preostali koraci izvrše na profesionalan i nezavisan način, poštujući EU i međunarodne standarde i preporuke. U domenu popisa izrazili su interesovanje u kontekstu aktivnosti kako bi se građanima omogućilo da provjere unos podataka prikupljenih popisom stanovništva.

Crnogorska strana je informisala da će u kontekstu GFS statistike Uprava za statistiku, Ministarstvo finansija i Centralna banka sprovesti IPA projekat sa početkom u aprilu ove godine, kada očekujemo pozitivne pomake u ovoj oblasti. Prije dostavljanja GFS podataka očekuje se da MF dostavi do sada proizvedene podatke. Pored izmjene i dopune Zakona o zvaničnoj statistici, potpišaće se i trilateralni sporazum koji će precizno definisati nadležnosti sve tri

institucije. Po pitanju administrativnih kapaciteta ulažu se naponi kako bi se zadržao postojeći kadar, pokrenuta je i saradnja sa univerzitetima kako bi animirali potencijalno novo osoblje koje je zainteresovano za oblast statistike i s tim u vezi nudimo različite obuke i treninge i praktično iskustvo u Upravi za statistiku. Dodatno, u kontekstu popisa CG strana je informisala da je popis sproveden tradicionalnom metodom intervjua u papirnom formatu pristupom od vrata do vrata. Preliminarni rezultati popisa objavljeni su u roku od 30 dana kako je i Zakonom propisano. Očekuje se da će se unos i obrada podataka završiti u narednih 6 mjeseci. Unos podataka je počeo 1. februara i odabrani operateri su prošli adekvatnu obuku. Unos podataka bi trebao da traje 3 mjeseca a potom sljedeća 3 mjeseca obrada podataka. Na interesovanje EK za softver, CG strana je izvijestila da će procedura javne nabavke početi sredinom marta i da će građani nakon unosa podataka imati mogućnost da pomoću online softvera provjere odgovore na četiri pitanja.

Finansijski nadzor

Delegacija EU je naglasila da je potrebno ojačati primjenu upravljačke odgovornosti u javnoj upravi, uz povećano delegiranje ovlaštenja u oblasti finansijskog upravljanja i unutrašnje kontrole, kao i da je neophodno operacionalizovati funkciju centralizovane budžetske inspekcije u Ministarstvu finansija, izdvajanjem odgovarajućih ljudskih resursa. Takođe, na temu eksterne revizije, Skupština je pozvana da imenuje predsjednika i petog člana Senata Državne revizorske institucije (DRI) kao i da značajno ojača strukturisano praćenje preporuka DRI. Naglašena je i važnost daljeg usklađivanja sa pravnom tekovinom o borbi protiv prevara u cilju zaštite finansijskih interesa EU i daljeg jačanja koordinacionog kapaciteta Nacionalne kancelarije za koordinaciju borbe protiv prevara. Posebno je istaknut i pohvaljen napredak ostvaren u oblasti zaštite eura od falsifikovanja.

Crnogorska strana je istakla da se sprovode aktivnosti u cilju jačanja upravljačke odgovornosti u javnom sektoru, kao i da se planira jačanje kapaciteta u domenu budžetske inspekcije. Kada je u pitanju izrada nove nacionalne strategije za borbu protiv prevara, EU strana je informisana da su u prethodnom periodu preduzete brojne aktivnosti koje pružaju pretpostavke za izradu ovog dokumenta, koji bi reflektovao dobijene sugestije, koje su u velikoj mjeri dobijene od strane eksperata. Takođe, biće urađena i sistemska analiza rizika, koja će ekspertima pružiti dodatnu vrijednost pri izradi strategije. U domenu eksterne revizije, EU je informisana da će se nastaviti sa pozivom za petog člana Senata, koji je prvobitno raspisan u martu 2022.

UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE I KONKURENCIJA

Javne nabavke

Delegacija EU je istakla da je prepoznat napredak koji je Crna Gora ostvarila u pogledu usklađivanju sa pravnom tekovinom EU, te da je ostvaren visok stepen usklađenosti sa svim ključnim dijelovima zakonodavstva EU. Takođe, pohvaljena je potpuna implementacija sistema elektronskih nabavki. Istaknuto je očekivanje da se za sve javne nabavke u zemlji, uključujući one koje su predmet međuvladinih sporazuma, u potpunosti poštuju pravila EU o javnim nabavkama i prate najbolje prakse EU. U pogledu završnih mjerila istaknuto je da je Crna Gora postigla dobar napredak u pogledu prvog i drugog završnog mjerila

Crnogorska delegacija ukazala da su nastavljene reforme u oblasti javnih nabavki. S tim u vezi istaknuto je uvođenje kontrolnog mehanizma za jednostavne nabavke čija je primjena počela od 1. I 2024, a kojim se omogućava ponuđačima koji učestvuju u postupcima jednostavnih nabavki da podnesu zahtjev za monitoring postupka. Dalje je informisano u kontekstu edukacije administracije kao i unapređenju elektronskog sistema za javne nabavke. U pogledu unapređenja elektronskog sistema, iskazana je zahvalnost za finansijsku podršku koju nam pruža EU.

Konkurencija

Delegacija EU je ukazala da je Crna Gora u oblasti konkurencije umjereno spremna i da je to ocjena iz posljednjeg Izvještaja EK o CG, te naglasila da je zakonodavni okvir uglavnom usklađen s pravnom tekovinom EU. Nadalje,

zahvalili su Crnoj Gori na dostavljenoj procjeni usklađenosti, odnosno skriningu za sva tri instrumenta u dijelu konkurencije, te ukazali da će EK u narednom periodu dostaviti komentare u odnosu na zaprimljenu dokumentaciju. Takođe, zahvalili su na dokumentaciji koja je dostavljena uoči sastanka, te naglasili da će uslijediti follow-up u odnosu na ključne elemente, koji se između ostalog odnose na dva nacrtu zakona, i to Zakon o naknadi štete zbog povrede pravila konkurencije na tržištu i Zakon o zaštiti konkurencije (vremenski okvir za donošenje oba akta). Takođe, EK se interesovala za broj Mišljenja koje je donijela AZK, kao i za metode koje treba da doprinesu snaženju konsultativne uloge AZK, odnosno u kojoj mjeri resorna ministarstva konsultuju Agenciju kada je u pitanju donošenje ovih Mišljenja. Dodatno, EK je zatražila ažurirane informacije u pogledu istraga u odnosu na ispitivanje povrede konkurencije kao i nenajavljene neposredne uvide od sredine prošle godine do danas. Osim toga, EK je pohvalili detaljne informacije kada su u pitanju rezultati u dijelu ex post kontrole državne pomoći, ali i ex ante kontrole državne pomoći. Dodatno, ukazali su na važnost usvajanja Mape puta za ispunjenje završnih mjerila u poglavlju 8 do kraja marta tekuće godine, što treba da doprinese sveukupnom napretku u ovom poglavlju. Pohvalili su i rezultate AZK u dijelu bilateralne saradnje, te ukazali na važnost donošenja Smjernica za složene slučajeve AZK u oblasti državne pomoći i svakodnevnu podršku za identifikaciju i istragu neprijavljenih slučajeva državne pomoći. Kada je u pitanju četvrto završno mjerilo koje se odnosi na slučajeve državne pomoći, EK očekuje da se dovrše postupci u sva tri slučaja definisana završnim mjerilom: Montenegro Airlines, „Uniprom-KAP“ i autoput „Bar-Boljare“. Takođe, ohrabрили su Crnu Goru da preduzme dalje korake u cilju obezbjeđenja finansijske nezavisnosti AZK i da obezbijedi usklađenost nacionalnog zakonodavnog okvira sa Direktivom (EU) 2019/1 koja se odnosi na osnaživanje antimonopolskih organa u cilju efikasnijeg sprovođenja zakonodavstva i obezbjeđivanja pravilnog funkcionisanja unutrašnjeg tržišta.

Crnogorska delegacija je ukazala da je prvi prioritet Pregovaračke radne grupe za poglavlje 8 zaokruživanje zakonodavnog okvira, odnosno donošenje dva pomenuta zakona (Zakon o naknadi štete zbog povrede pravila konkurencije na tržištu i Zakon o zaštiti konkurencije), kako bi institucionalni okvir u potpunosti odgovarao okviru kakav postoji u svim državama članicama EU. Ukazano je da će usklađivanjem zakonodavstva s Direktivom (EU) 2019/1 Agenciji biti obezbijeđeno direktno izricanje kazni i finansijska nezavisnost, te da je cilj da oba zakona idu u paketu obzirom na to da se u određenim odredbama prepliću. Kada je u pitanju vremenski okvir za donošenje ova dva propisa, crnogorska strana je dodala da je resorno ministarstvo (MER) u završnoj fazi izrade oba zakona i da će biti objavljeni na javnu raspravu do kraja I kvartala tekuće godine. Dodatno, istaknuto je da je međuresorno usaglašavanje i usaglašavanje sa Sekretarijatom za zakonodavstvo planirano u II kvartalu, dok se nakon toga očekuje i dostavljanje dva zakonska akta EK na mišljenje. Nadalje, crnogorska strana je informisala da je drugi prioritet priprema Akcionog plana za ispunjenje završnih mjerila u poglavlju 8, dok se u dijelu četvrtog završnog mjerila u kontinuitetu vodi komunikacija sa kolegama iz EK, a ukazano je da su formirane i fokus grupe koje će se baviti pojedinačno svakim od završnih mjerila u cilju ubrzanja dinamike njihovog ispunjavanja. Kada je u pitanju državna pomoć, ukazano je da je Agencija iscrpila sve svoje mogućnosti kada je u pitanju slučaj Montenegro Airlinesa, te da je slučaj pred Upravnim sudom i da se očekuje sudski epilog. Takođe, istaknuto je da je osnažena saradnja sa sudovima i da su održane brojne obuke za sudije uz podršku IPA fondova, kako bi se sudije i tužioci upoznali sa evropskom praksom u oblasti konkurencije i državne pomoći i na taj način u punom kapacitetu bili značajan činilac u kreiranju otvorenog tržišta.

Zaštita potrošača i zaštita zdravlja

Delegacija EU je ohrabрила Crnu Goru da dovrši usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU o zaštiti potrošača. Takođe, konstatovala je potrebu jačanja zaštite potrošača posebno jačanjem uloge i efikasnosti Savjeta za zaštitu potrošača i mehanizma za vansudsko rješavanje sporova. Dodatno, pozvala je Crnu Goru da ispuni preporuke iz Izvještaja ekspetske misije (peer review) EU posebno o administrativnim strukturama i kapacitetima.

Crnogorska delegacija je informisala da je Nacrt novog Zakona o zaštiti potrošača kojim se prenose tri direktive (2019/770, 2019/771, 2019/2161), objavljen je na javnu raspravu 24. I 2024. Takođe, informisala je da su uz podršku

Sekretarijata Savjeta za konkurentnost, organizovana dva okrugla stola na kojim su predstavljene najvažnije novine u ovom zakonu. Nadalje, informisala da je Predlog Zakona o potrošačkim kreditima u potpunosti usaglašen sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, i trenutno je u završnoj fazi međuresorskog usklađivanja, nakon čega će biti upućen Evropskoj komisiji na mišljenje do kraja februara. Takođe, upozнала je da je u toku izrada nacrtu Zakona o kolektivnim tužbama kojim se transponuje Direktiva 2020/1828 kao i Zakona o opštoj bezbjednosti proizvoda kojim će se transponovati Uredba (EU) 2023/988 o opštoj bezbjednosti proizvoda. Dodatno, informisala je da je za izradu navedenih propisa je obezbijedena ekspertska podrška preko PLAC projekta, pa je planirano da oba zakona budu objavljena na javnu raspravu do kraja III kvartala ove godine, odnosno da Predlozi zakona budu utvrđeni u II kvartalu 2025. Podsjetila je da Crna Gora čeka mišljenje Evropske komisije kada je u pitanju Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu u skladu sa Uredbom 2019/1020. Informisala je da je u pripremi Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o osnivanju Savjeta za zaštitu potrošača kojom će se doprinijeti jačanju položaja i uloge ovog tijela. Kada je u pitanju vansudsko rješavanje sporova Akcionim planom za sprovođenje Nacionalnog programa zaštite potrošača 2022-2024, za 2023, koji je Vlada donijela 6. VII 2023, predviđeno je niz aktivnosti na jačanju ovog mehanizma zaštite prava potrošača posvećenih primarno unaprjeđenju kriterijuma stručnosti i podsticajnim mjerama.

U dijelu javnog zdravlja EU delegacija je pozvala Crnu Goru da nastavi sa usklađivanjem s pravnom tekovinom EU u dijelu zaštite zdravlja posebno u dijelu prava pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i materijama ljudskog porijekla i kontroli upotrebe duvanskih proizvoda. Pozdravili su donošenje nove Strategije za razvoj zdravstva 2023-2027.

Crnogorska delegacija je upozнала da Ministarstvo zdravlja planira da donese Pravilnik o prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti koji je planiran za IV kvartal 2024. kao i da je u planu donošenje Pravilnika o dopuni Pravilnika o načinu prijavljivanja zaraznih bolesti, bolničkih infekcija, stanja i smrti oboljelih od ovih bolesti, do kraja III kvartala 2024. U dijelu presađivanja ljudskih organa u narednom periodu potrebno je da se donose Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o uzimanju i presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja koji je poslat Evropskoj komisiji, na mišljenje.

TRGOVINA, INDUSTRIJA, CARINE I POREZI

Sloboda kretanja robe

Delegacija EU je pozdravila preduzete aktivnosti u pogledu usklađivanja s pravnom tekovinom EU i ohrabrila Crnu Goru da nastavi istim smjerom. Apostrofirala je potrebu za jačanjem koordinacije slobode kretanja robe i ljudskog i finansijskog kapaciteta tijela za infrastrukturu kvaliteta. Posebno je ukazano na to da Crna Gora treba da osigura sprovođenje crnogorskog zakonodavstva iz oblasti upravljanja hemikalijama koji je već usklađen s pravnom tekovinom EU. EK je pozdravila preduzete korake kako bi Institut za standardizaciju postao punopravni član Evropskog odbora za standardizaciju i Evropskog odbora za elektrotehničku standardizaciju, te dalje ohrabrila Crnu Goru da učini neophodne korake kako bi se finalizovao taj proces. Konačno, Delegacija EU je pozvala Crnu Goru da poboljša održivost nacionalnog sistema farmaceutskog nadzora sa adekvatnim resursima za adekvatno sprovođenje pravne tekovine EU, što je od značaja za zatvaranje jednog od mjerila za zatvaranje u poglavlju 1 - Sloboda kretanja robe.

U oblasti horizontalnog zakonodavstva, **crnogorska delegacija** se osvrnula na izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu koji je trenutno u fazi usaglašavanja sa EK. Ukazano je na to da je u toku izrada Nacrtu Zakona o kontroli predmeta od dragocjenih metala prema kome se prvi put u Crnoj Gori primjenjuje multilateralna klauzula o međusobnom priznavanju. Istaknut je napredak u dijelu jačanja administrativnih kapaciteta Instituta za lijekove i medicinska sredstva, kao i fokus na jačanje inspekcije za tržište farmaceutskih proizvoda.

Crnogorska delegacija je podsjetila da je Crna Gora aplicirala za Zajednički program procjene te da očekuje procjenu kapaciteta EK. Apostrofirani su značajni učinak donošenjem podzakonskih akata u pogledu usklađivanja crnogorskog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU u dijelu lijekova i medicinskih sredstava. U oblasti hemikalija, konstatovan je

kontinuirani proces usklađivanja s pravnom tekovinom EU. Dalje, ukazano je da se kontinuirano odvija i proces obuka, posebno s Evropskom agencijom za hemikalije, u okviru Projekta „Pripremne mjere za upravljanje hemikalijama za zemlje kandidate i potencijalne kandidate“. Notiran je izazov u pogledu obuka za inspekcije, na čemu će Crna Gora dodatno raditi u u cilju jačanja kapaciteta sanitarne i ekološke inspekcije.

Trgovina

Delegacija EU ohrabrila Crnu Goru da nastavi s jačanjem trgovinske i investicione odnose sa EU i pozdravila pozitivan rezultat sprovođenja obaveza u odnosu na trgovinske obaveze u okviru SSP-a. Delegacija EU je konstatovala da prepoznaje konstruktivnu ulogu Crne Gore u regionalnom kontekstu na Zapadnom Balkanu, kao i u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, te pozvala je Crnu Goru da uvede tzv. FDI (Foreign Direct Investment) skrining mehanizam koji bi bio usklađen s okvirom EU. **Crnogorska delegacija** se zahvalila na porukama ohrabrenja i afirmativnim komentarima i istakla punu posvećenost u cilju ispunjenja obaveza koje se tiču SSP-a i jačanju svih trgovinskih odnosa, kao i promovisanju konstruktivne uloge u regionalnoj saradnji u okviru Zajedničkog regionalnog tržišta. Istaknuto je da podvukla da Crna Gora nastavlja da usklađuje svoju poziciju s pozicijama STO u ključnim oblastima kao što su investicione olakšice, trgovina i usluge, e-commerce, održivost, inicijative o zaštiti životne sredini. Ukazano je da je početkom februara 2024. utvrđen Predlog zakona o potvrđivanju Protokola o izmjenama i dopunama Sporazuma iz Marakeša o osnivanju STO-a – Sporazum o subvencijama u ribarstvu. Kad je riječ o uvođenju FDI skrining mehanizma, ukazano je da su preduzete značajne aktivnosti na nacionalnom i regionalnom nivou i da je uspostavljena saradnja između svih ključnih aktera.

Carine

Delegacija EU pozvala je Crnu Goru da ispuni zakonodavne i proceduralne zahtjeve kako bi 2025. pristupila Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku, kao i da zadrži stručne i kvalifikovane administrativne kapacitete, naročito IT stručnjake. Dodala je da se prepoznaju pozitivni razvoji u odnosu na nedozvoljenu trgovinu cigaretama u luci Bar, ali i naglašava potrebu da se dodatno pojačaju napori u borbi protiv krijumčarenja cigareta, kao i da se intenziviraju kontrolni i nadzorni sistemi u slobodnim zonama i primjenjuje *track&trace* sistem, saglasno Protokolu Okvirne konvencije o kontroli duvana.

Crnogorska delegacija informisala da je u pripremi novi akt o sistematizaciji radnih mjesta i organizaciji načina rada kao i kadrovski plan Uprave carina, i istakla da su reorganizacije državne uprave i organa upravljanja iz prethodnog perioda značajno uticale da se uspore planovi o jačanju kapaciteta, te da planirana zapošljavanja iz 2023. nisu realizovana. Crnogorska delegacija je najavila prolongiranje roka^[1] za početak primjene NCTS-a. Što se tiče potvrđivanja Konvencije o zajedničkom tranzitu i Konvencije o olakšicama u trgovini robom, novim PPCG-om planirano je da se konvencije potvrde u prvom kvartalu 2025. Delegacija je ukazala da je pokrenuta inicijativa o izmjeni Zakona o slobodnim zonama, te da se očekuje da će do roka, kako je to definisano operativnim zaključcima sa linijskog Pododbora, formalno prestati sa radom slobodna zona „Novi duvanski kombinat“.

Porezi

Delegacija EU je uzela u obzir preduzete korake u prethodnom periodu u dijelu usklađivanja zakonodavstva. EK ohrabruje dalji napredak u uklanjanju PDV-a i drugih poreskih oslobođenja koja nijesu usklađena sa pravnom tekovinom EU i ističu neophodnost dodatnih usklađivanja zakonodavstva o direktnom oporezivanju. Jedan od prioriteta za 2024. godinu je završetak priprema za pokretanje automatske razmjene podataka o finansijskim računima. Takođe, istakli su važnost pripreme za primjenu IT sistema EU, kao što su sistem kontrole kretanja akciza i sistem razmjene

[1] 28. februar 2024.

informacija o PDV-u, što je potrebno u cilju ispunjenja jednog od završnih mjerila u ovom poglavlju. Istakli su potrebu da Crna Gora obezbijedi adekvatne administrativne kapacitete i potrebnu infrastrukturu u centralnim i lokalnim poreskim upravama za implementaciju i sprovođenje poreskog zakonodavstva i efektivnu naplatu poreza. Notirali su najnovije institucionalne promjene, posebno rekreaciju Poreske uprave i pozvali da nastavimo sa prethodno dogovorenim radom na izradi strateškog plana za privlačenje i zadržavanje službenika. Pozvali su da finalizujemo aktivnosti u kontekstu adresiranja pitanja obuhvaćenih TADAT analizom.

Crnogorska delegacija je informisala da je 1. I 2024. izvršena podjela na Poresku upravu i Upravu carina što je bila i preporuka EK. U cilju ispunjavanja preporuka iz TADAT analize izvršena je centralizacija poreske inspekcije koja radi kroz tri područna odjeljenja – primorski, centralni i sjeverni region. Na osnovu analize rizika na jednom mjestu se vrši povraćaj PDV-a u skladu sa najboljim praksama, što je takođe preporukama iz TADAT analize kao i MMF-a. U toku je izmjena sistematizacije kojom će se formirati posebno odjeljenje za naplatu poreskog duga putem prodaje imovine što je takođe bila preporuka iz TADAT analize. U zadnjih mjesec dana donešene su procedure inspekcijiskog nadzora kao i procedure naplate. Kada su u pitanju direktna oporezivanja, u decembru 2023. je usvojen Zakon o porezu na dobit gdje je izvršeno usklađivanje sa direktivom (2011/96), sa direktivom koja se tiče zajedničkog sistema oporezivanja koji se odnosi na matična i zavisna društva (2009/133), sistem oporezivanja koji se odnosi na spajanje djelimične podjele prenosa imovine i zamjenu akcija društva iz različitih država članica EU. Kad je u pitanju Zakon o PDV-u zakazana je radionica sa MMF u dijelu izrade Izvještaja o poreskim rashodima i poreskim izuzećima što će biti putokaz za dalje izmjene zakona. Posljednjim izmjenama Zakona o PDV-u iz 2022. ukinuta su određena poreska izuzeća koje su bile vezane za mjere tokom COVID pandemije, pa će tokom 2024. biti ukinuta ta izuzeća. Formirana je radna grupa za rad na Zakonu o PDV-u i daljim ukidanjima poreskih izuzeća u kontekstu usaglašavanja sa pravnom tekovinom EU. Kada je u pitanju automatska razmjena podataka, donijeta su sva normativna rješenja, samo je preostala nabavka softvera. U toku je komunikacija OECD u dijelu tehničke dokumentacije za tender koji će uskoro biti raspisan za nabavku softvera, što očekujemo da bude završeno ove godine, kako bi se sljedeće godine počelo sa razmjenom podataka. U dijelu administrativnih kapaciteta očekujemo da uskoro bude imenovan novi menadžment Poreske uprave. Usvojen je i Pravilnik o sistematizaciji, identifikovano je gdje je potrebno jačanje administrativnih kapaciteta i pristupilo se popunjavanju radnih mjesta.

SAOBRAĆAJ, ŽIVOTNA SREDINA, ENERGETIKA I REGIONALNI RAZVOJ

Životna sredina i klimatske promjene

Delegacija EU je pozvala Crnu Goru da značajno pojača napore za ispunjavanje završnih mjerila u vezi sa životnom sredinom i klimatskim promjenama, podsjećajući da se Crna Gora obavezala da će postići klimatsku neutralnost do 2050. godine i smanjiti subvencije za fosilna goriva, tako da treba što prije da se usvoji Nacionalni energetske i klimatski plan (NECP), kako bi naša država postigla energetske i klimatske ciljeve za 2030. i dekarbonizaciju do 2050. Ukazala je takođe da usvajanje Nacionalne strategije o kvalitetu vazduha s akcionim planom prioritet. Evropska strana je ukazala da je postepeno ukidanje upotrebe uglja, posebno zatvaranje Termoelektrane Pljevlja ključno za ispunjavanje standarda EU o emisiji gasova staklene bašte i dodatno ukazala na važnost donošenja plana pravedne tranzicije u što kraćem roku. Usklađivanje sa standardima praćenja, izvještavanja i verifikacije (MRVA) je od suštinskog značaja za određivanje cijena ugljenika i pripremu za pristupanje EU ETS. Potrebne su hitne aktivnosti u oblasti upravljanja otpadom, uključujući usvajanje relevantnih zakona, implementaciju planova upravljanja otpadom i podizanje svijesti javnosti. Delegacija EU pozdravila je nedavno usvajanje Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama, te naznačila da fokus sada treba preusmjeriti na njenu efikasnu implementaciju. Takođe, konstatovan je napredak u oblasti zaštite prirode, odnosno usvajanje planova upravljanja, ali da je potrebno uložiti napore kako bi se riješila neka od otvorenih pitanja poput Plana upravljanja Ulcinjskom solanom i donošenja nove strategije o biodiverzitetu. U oblasti civilne zaštite, EK je konstatovala da je Crna Gora ispunila preduslove za povezivanje sa Zajedničkim komunikacionim i

informacionim sistemom za vanredne situacije (CECIS), naglašavajući potrebu pune integracije u Mehanizam civilne zaštite EU. Delegacija EU je zaključila da je jačanje administrativnih kapaciteta na centralnom i lokalnom nivou ključno za ispunjavanje međunarodnih obaveza i reformskih napora u oblasti životne sredine i klimatskih promjena.

Crnogorska delegacija je izrazila posvećenost postizanju boljih rezultata u pregovorima u okviru poglavlja 27, te da se nastavljaju naponi da se nacionalno zakonodavstvo uskladi sa standardima EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena. Ukazano je da je Vlada usvojila i dostavila dva polugodišnja izvještaja Evropskoj komisiji u kojima se detaljno navodi napredak u implementaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27. Naglašeno je da je Zelena agenda za Zapadni Balkan i aktivno učestvovanje u EU4Green projektu jedna od prioritarnijih aktivnosti te da se očekuju pozitivni rezultati i razmjena dobrih praksi. Crnogorska strana je navela da je postojeće zakonodavstvo o kvalitetu vazduha usklađeno sa propisima EU, kao i da ostaju izazovi u pogledu usklađivanja s novom Direktivom o kvalitetu vazduha. Crna Gora priprema novi Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena i zaštiti ozonskog omotača kako bi se uskladili sa standardima EU, uključujući EU ETS i praćenje/izvještavanje o emisijama gasova staklene bašte. Predlog zakona o upravljanju otpadom je u skupštinskoj proceduri, dok će se Nacionalni plan upravljanja otpadom usvojiti nakon stupanja na snagu Zakona. U oblasti hemikalija, u toku je izrada novog Zakona o biocidnim proizvodima radi usklađivanja sa propisima EU. Usvojeni su planovi upravljanja nacionalnim parkovima, zajedno sa izvještajima o realizaciji. Sve aktivnosti iz oblasti civilne zaštite su završene, ispunjavajući neophodne zahtjeve za sisteme poput STESTA i CECIS.

Saobraćajna politika

Delegacija EU je pozvala Crnu Goru da nastavi sa naporima za reformu pravne tekovine u oblasti saobraćaja i da u tom dijelu iskoristi podršku Transportne zajednice. Takođe, ukazala je, da je potrebno u što skorijem roku ažurirati Strategiju razvoja saobraćaja u skladu sa Strategijom za održivu i pametnu mobilnost za Zapadni Balkan. Kada je u pitanju drumski saobraćaj apostrofirala je važnost što hitnijeg donošenja Strategije za bezbjednost saobraćaja. Dodatno, podstakla je da Crna Gora u što kraćem periodu pristupi Interbus sporazumu. U dijelu vazdušnog saobraćaja konstatovala je da je potrebno preduzeti dalje korake kako bi Crna Gora prešla na drugu tranzicionu fazu ECAA sporazuma. Još jednom je podvukla neophodnost poboljšanja i proširenja kapaciteta za pripremu zrelih projekata kao i tehničke dokumentacije, a u cilju dodatnog ulaganja u fizičku infrastrukturu. S tim u vezi, ukazala je na važnost jačanja administrativnih kapaciteta u sektoru saobraćaja, energetike i trans-evropskih mreža. Kada je u pitanju priprema infrastrukturnih projekata naglasila je potrebu za redovnim sastancima na tehničkom nivou između Evropske unije, Crne Gore i svih relevantnih strana u cilju pripreme i izgradnje sledećih dionica autoputa Bar – Boljare. Na toj liniji, EU strana je zaključila da sve opcije koje budu razmatrane moraju biti finansijski i ekološki održive, ali i održive iz socioekonomske perspektive, kako bi bile prihvatljive za finansiranje iz EU fondova. Kada je u pitanju pomorski saobraćaj, pozdravljeno je pristupanje Crne Gore u Pariškom memorandumu o kontroli državne luke.

Crnogorska delegacija je, kada su u pitanju infrastrukturni projekti, podsjetila na implementaciju dodatnih 6 miliona eura bespovratnih sredstava obezbijedenih u sklopu Investicionog okvira za Zapadni Balkan za nastavak realizacije projekta autoputa Bar-Boljare, koja je započeta u oktobru 2023. sa očekivanim završetkom u maju 2024. Osim toga, ukazala je da je u sklopu Investicionog okvira za Zapadni Balkan u 2023. Crnoj Gori odobren grant od 112,6 miliona eura za rekonstrukciju željezničke pruge na dionici Golubovci – Bar. Takođe, upozнала je da je u toku 2023. godine odobrena aplikacija i završena izrada projektnog zadatka za glavni projekat za remont pruge Podgorica -Tuzi - državna granica sa Albanijom i čeka se njegovo odobrenje. Podsjetila je da je potpisivanjem Sporazuma na visokom nivou sa predstavnicima Evropske komisije tokom Samita o povezivanju 16. V 2023. potvrđeno indikativno proširenje Trans-evropske transportne mreže, kojim su obuhvaćeni pruga Podgorica-Nikšić-Čapljina i aerodrom Tivat. Kada je u pitanju strateški okvir, crnogorska delegacija je informisala da je kroz Ugovor sa Svjetskom bankom obuhvaćeno ažuriranje Strategije razvoja saobraćaja 2019-2035 u skladu sa Strategijom pametne i održive mobilnosti za Zapadni Balkan.

Takođe, podvukla je, da je Strategija poboljšanja bezbjednosti u drumskom saobraćaju (2024-2030) s Akcionim planom za 2024-2025. godinu, urađena od strane eksperata u okviru projekta „Tehnička podrška kapacitetima transportnog sektora i usklađivanje s pravnom tekovinom EU u Crnoj Gori” te da se očekuje da će ista biti dostavljena EK na mišljenje krajem februara ili početkom marta ove godine. Takođe, istakla je da će u 2024, uz organizovanje transparentne javne rasprave, država obaviti dodatne konsultacije sa privredom i donijeti konačnu odluku o potpisivanju Protokola Interbus sporazuma.

Energetika

EU delegacija je podsjetila da je Energetska unija glavni politički instrument za postizanje zelene tranzicije. S tim u vezi ponovila je da Crna Gora treba da radi na Nacionalnom energetske i klimatskom planu (NECP) kao i da usvoji ciljeve u dijelu energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije kao i smanjenja emisije gasova s efektom staklene bašte. Podsjetila je da se Crna Gora obavezala da će ispuniti obaveze iz Nacionalnog energetske akcionog plana (*kao odgovor na finansijsku podršku Evropske unije u okviru EU energetske paketa pomoći*) kroz 13 akcijskih tačaka s rokom do početka 2024. Takođe, interesovala se o napretku kada su u pitanju planovi Crne Gore u dijelu obezbjeđivanja strateških rezervi nafte i u tom kontekstu naglasila potrebu uspostavljanja skladišnog tijela, kao i početka formiranja fizičkih rezervi, kako bi se povećala sigurnost snabdijevanja energijom. Podvukli su i neophodnost unaprijeđenja međuresorne saradnje u oblasti klimatske politike.

Crnogorska delegacija je informisala da je u dijelu sigurnosti snabdijevanja finalizovan Nacrt zakona o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima koji je upućen Sekretarijatu energetske zajednice na mišljenje. Takođe, upoznala je da se zakonom uređuje pitanje održavanja obaveznih rezervi sirove nafte i naftnih derivata, kao i uspostavljanje potrebnih postupaka za otklanjanje poremećaja u snabdijevanju naftom i naftnim derivatima. Kada je u pitanju skladištenje obaveznih rezervi naftnih derivata, konstatovala je da je započeto s aktivnostima vezano za prevazilaženje izazova vezanih za skladištenje uz adaptaciju i modernizaciju skladišnih rezervoara u svojini države, na terminalu Bar. Kada je u pitanju usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU, informisala je da je izrada Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora u završnoj fazi, izrazivši očekivanje da će nakon saglasnosti Energetske zajednice predmetni zakon biti uskoro usvojen. Dodatno, započeto je sa usklađivanjem Energetske paketa koji će biti transponovan u nacionalno zakonodavstvo i to izradom novog Zakona o energetici, kao i Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i gasa. Takođe, kada je u pitanju Nacionalni energetske i klimatske plan informisala da će isti biti završen do juna ove godine. U dijelu obnovljivih izvora energije, upoznala je da su u dugoročnom planu prve aukcije predviđene Zakonom o korišćenju energije iz obnovljivih izvora koji će omogućiti veću integraciju solarnih i vjetroelektrana, kao i njihovo učešće na crnogorskom tržištu električne energije. Osvrnuvši se na CBAM regulativu, informisala je da je jedna od opcija spajanje tržišta s granicama EU te je s tim u vezi formirana Radna grupa koja će se baviti tržišnom integracijom s projekcijom dovršetka do 2026. godine.

Regionalna politika i IPA

EU delegacija je pozdravila rad na ažuriranju Akcionog plana za poglavlje 22 i ponovno aktiviranje međuinstitucionalne saradnje. Podsjetila je na potrebu jačanja kapaciteta za pripremu i implementaciju projekata, s obzirom na izazove i mogućnosti sektorskih operativnih programa IPA III. Što se tiče angažovanja administracije, istaknuta je potreba za povećanjem broja zaposlenih u jedinicama za implementaciju fondova EU, u skladu sa sektorskom budžetskom podrškom za reformu javne uprave, uz zadržavanje ključnog stručnog osoblja i nadogradnju na naučene lekcije iz prethodnog IPA finansijskog perioda. Takođe, naglašeno je da administrativni kapacitet identifikovan kao temeljni faktor rezultata EU fondova, posebno onih u okviru kohezivne politike. Uspješno upravljanje i administriranje ovim fondovima počiva na efektivnom upravljanju investicionim procesom, na administrativnim kapacitetima upravljačkih tijela i na kapacitetima zainteresovanih strana. Crna Gora je stoga pozvana da radi na mapi puta za izgradnju administrativnih

kapaciteta i to na strateški način, koji podržava razvoj kroz rješavanje nacionalnih, regionalnih i lokalnih potreba. Naglašeno je da je lokalni nivo mjesto gdje se ostvaruje direktna demokratija i građansko predstavljanje, gdje se pružaju usluge i gdje se odvija društveni i ekonomski razvoj. Stoga, lokalne vlasti igraju ključnu ulogu u oblikovanju i razvoju društvenog i ekonomskog života na svojim teritorijama, zbližavanju zajednica i pružanju rješenja za lokalne probleme.

Crnogorska delegacija ukazala da je u toku priprema za reviziju Akcionog plana za ispunjenje zahtjeva kohezione politike, te izražena zahvalnost Evropskoj komisiji po ovom pitanju. Što se tiče AP-a, metodologija za njegovo ažuriranje je dostavljena EK. Kada je riječ o administrativnim kapacitetima, država je svjesna važnosti unapređenja, te se predano radi na ovom pitanju. Naglašeno da je Vlada usvojila novu Odluku o formiranju Radne grupe za PP22, koja će pomoći ovom procesu. Upoznala je da su imenovani NIPAK i NAO, te da će preostale važne pozicije u IPA strukturi biti imenovane u narednom periodu. Takođe, istaknut je intenzivan rad na Reformskoj agendi.

POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ (UKLJUČUJUĆI BEZBJEDNOST HRANE)

Poljoprivreda i ruralni razvoj

Delegacija EU je pozdravila usvajanje Strategije za poljoprivredu za period 2023-2028. i istakla da se implementacija ovog dokumenta mora odvijati paralelno sa usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom (ZPP) EU. S tim u vezi ohrabрили su Crnu Goru da nastavi uspostavljanje Agencije za plaćanje. Nadalje su istakli važnost daljeg razvoja Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS) te širenja opsega Sistema za identifikaciju zemljišnih parcela (LPIS), na cijelu teritoriju Crne Gore. U pogledu implementacije IPARD II programa, istaknut je napredak Crne Gore, dok je u vezi sa početkom implementacije IPARD III programa apostrofirano da istu ne treba odlagati, naročito zbog činjenice da je dostupan veći finansijski okvir. U pogledu implementacije IPARD III naglašena je i važnost primjene lekcija koje su naučene tokom implementacije prethodnog programa.

Crnogorska delegacija je izvijestila vezano za usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU. U pogledu uključivanja „Monteorganika“ doo na listu priznatih kontrolnih tijela za organsku proizvodnju ukazano je da će aplikacija DG AGRI-ju biti podnijeta nakon dobijanja izvještaja o usaglašenosti od nacionalnog akreditacionog tijela o usaglašenosti prema regulativi EU 848/2018, a najdalje do avgusta 2024. Naglašen je nastavak sprovođenja CMO mjera za pčelarstvo, školske šeme i vino, kao i IAKS mjera (*direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji, direktna plaćanja za mladog poljoprivrednika, proizvodno vezana plaćanja u biljnoj proizvodnji i podrška organskoj proizvodnji*). Takođe, ukazano je da je tokom 2023. sprovedena agroekološka pilot mjera. Što se tiče FADN-a napomenuto je prikupljanje i validacija podataka za 2022. i ukazano da će se prikupljanje podataka za 2023. izvršiti u toku marta 2024. Što se tiče potpune funkcionalnosti sistema ukazano je da se isto očekuje nakon popisa poljoprivrede koji je planiran za kraj 2024. U pogledu izgradnje regionalnih kancelarija (*kuća poljoprivrede*), ukazano je da je raspisan tender za izgradnju kancelarije u Beranama, dok se raspisivanje tendera za Kuću poljoprivrede u Pljevljima očekuje u I kvartalu o.g. Informisano je da je rok za izgradnju obje kancelarije II kvartal 2025. i da će ista biti finansirana sredstvima iz MIDAS projekta. Što se tiče implementacije projekata u sklopu IPARD II projekta, detaljno je ukazano na sprovedene Javne pozive, te ugovorene projekte i pruženu podršku. U pogledu IPARD III programa dat je presjek stanja u pogledu slanja zahtjeva za ponovnu akreditaciju mjera M1, M3 i M7 i plan u pogledu akreditacije novih mjera i to M4, M6, M7. Takođe, istaknuto je da je Vlada 29. XII 2023. usvojila izmjene IPARD III programa 2021-2027, verzija 1.1.

Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarna politika

Delegacija EU je pozdravila dalji napredak Crne Gore, naročito zbog usvajanja druge po redu ažurirane Strategije za usklađivanje i primjenu pravne tekovine za poglavlje 12. Takođe, ukazano je da je EU pružila podršku u pogledu iskorenjivanja bjesnila te je istaknuto da, nakon kampanje vakcinacije koja je sprovedena u jesen 2023, Crna Gora

treba na nastavi da radi samostalno. Dodatno je ukazano na neophodnost jačanja administracije i inspekcije, koja je, iako iskusna, nedovoljno brojna kako bi obavila sve zadatke koji proizilaze iz pravne tekovine EU. U pogledu pojave afričke svinjske kuge ukazano je da je u februaru u Crnoj Gori boravila ekspertska misija Svjetske organizacije za zdravlje životinja (WOAH) zajedno sa Kancelarijom za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO), kroz „GF TADs“ mehanizam, koja je nakon posjete izradila preporuke za dalja postupanja.

Crnogorska delegacija apostrofirala drugo po redu ažuriranje, te kontinuirano sprovođenje Strategije za transpoziciju i sprovođenje legislative iz poglavlja 12 - Bezbjednost hrane, veterinarina i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja. U okviru bezbjednosti hrane, istaknuta je implementacija Programa mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2023. kao i izrada novog Programa za 2024. Dodatno je ukazano na sprovođenje u skladu sa planiranim aktivnostima - Nacionalnog programa za unapređenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla (NPUO), Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi, kao i Nacionalnog programa za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom. U pogledu Izvještaja o realizaciji, prethodno pomenutih programa, ukazano je da su isti u fazi prevođenja, nakon čega će, u skladu sa obavezom, biti upućeni ka EK. U dijelu veterine istaknuta je implementacija Programa obaveznih mjera zaštite zdravlja životinja za 2023, kao i izrada Programa za 2024, dok je u okviru fitosanitarne politike implementiran Program fitosanitarnih mjera za 2023. i u toku je izrada novog Programa za 2024. Crna Gora je nastavila sa sprovođenjem Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja u skladu sa Akcionim planom za period 2021-2026. U pogledu pojave afričke kuge svinja, po prvi put u Crnoj Gori, istaknuto je da Crna Gora sprovodi sve mjere koje mogu doprinijeti smanjenju rizika od širenja afričke kuge svinja na teritoriji naše zemlje, kao i kampanju za podizanje svijesti.

Ribarstvo

Delegacija EU je istakla važnost usvajanja okvirnog zakonodavstva koje, u nekoliko navrata, nije uspješno prošlo skupštinsku proceduru. Pohvaljen je napor u pogledu izrade nove Strategije za razvoj sektora ribarstva i akvakulture sa Akcionim planom za period 2024-2029. Na kraju je pozdravljena kontinuirana i konstruktivna uloga države u okviru Generalne komisije za ribarstvo Mediterana (GFCM), kao i u sprovođenju Deklaracije Medfish4Ever iz 2016. U pogledu svih budućih aktivnosti, istaknuta je podrška i spremnost EU da pomogne Crnoj Gori.

Crnogorska delegacija ukazala da se usvajanje Strategije razvoja sektora ribarstva 2024-2029. sa Akcionim planom za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU očekuje u I kvartalu 2024. U pogledu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU, istaknuto je da je u toku ažuriranje Predloga zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi u skladu sa preporukama EK, dok se ažuriranje Predloga zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći u ribarstvu očekuje u narednom periodu. U pogledu izrade Zakona o morskom ribarstvu i marikulturi ukazano je da se Nacrt zakona očekuje u aprilu 2024. nakon čega će biti poslat EK na mišljenje. Nadalje je ukazano na usvajanje Nacionalnog plana upravljanja pridnenim mrežama kočama, mrežama plivaricama i mrežama potegačama, Pravilnika o tehničkim uslovima i mjestima prve prodaje, uslovima i načinu obavljanja prodaje ulovljene ribe i drugih morskih organizama na mjestu prve prodaje, kao i na izradu Studija tržišta za proizvode ribarstva i akvakulture. Ukazano je, takođe, na javne pozive za dodjelu bespovratne podrške za investicije u ribolovne plovne objekte. U pogledu izgradnje luke na Rtu Đeram, informisano je da je Agencija za zaštitu prirode donijela Rješenje kojim se daje saglasnost na Elaborat o uticaju na životnu sredinu tokom izgradnje luke čime su se stekli uslovi za raspisivanje tendera za odabir izvođača za izradu projektne dokumentacije sa dobijanjem potrebne građevinske dozvole. Apostrofirana je aktivna uloga Crne Gore u okviru Generalne komisije za ribarstvo Mediterana (GFCM), kao i u pogledu implementacije Evropske strategije za Jadransko – jonski region (EUSAIR).

Socijalna politika i zapošljavanje

Delegacija EU je pozdravila preduzete aktivnosti u pogledu usklađivanja s pravnom tekovinom EU, posebno zakona o radu i zaštite i zdravlja na radu, ali je naglasila potrebu daljeg jačanja administrativnih kapaciteta za njihovo adekvatno sprovođenje. EK je naglasila da se pitanju zaštite i zdravlja na radu mora posvetiti ozbiljnija pažnja, posebno u pogledu jačanja inspekcije rada i poboljšanju jednakosti između muškaraca i žena na radnom mjestu. U pogledu sive ekonomije, naglašeno je da je potrebno uložiti dodatne napore. U dijelu antidiskriminacije, EK je ocijenila pozitivnim finalizovanje rada na Nacrtu Zakona o zaštiti jednakosti i anti-diskriminaciji, te ohrabrila Crnu Goru da taj proces finalizuje bez odlaganja kada budu dostavljeni komentari EK. Dodatno, ukazali su na potrebu daljeg ulaganja u cilju poboljšanja statusa Roma i Egipćana u skladu sa Poznanskom deklaracijom, kao i posvećivanja posebne pažnje djelotvornijem bavljenju pitanjem diskriminacije protiv žena na radnom mjestu. Naglašeno je da je potrebno adresirati pitanja diskriminacije osoba s posebnim potrebama. U pogledu socijalnog dijaloga, evropska strana je pozdravila napore Crne Gore da unaprijedi socijalni dijalog u dijelu konsultacija u pripremi i usklađivanju zakonodavstva s pravnom tekovinom EU. Istaknuto je da je potrebno nastaviti ulagati u socijalnu zaštitu i inkluziju širom Crne Gore, na osnovu Mape puta za reformu sistema socijalne zaštite, kao i da je potrebno unapređivati prikupljanje podataka u tom sektoru. EK je ohrabrila Crnu Goru da nastavi sa sprovođenjem Garancije za mlade s potrebom većeg učešća mladih na tržištu rada. Ukazano je na potrebu većeg ulaganja u dijelu učešća žena na tržištu rada, kao i adresiranja disproportionalno visokog nivoa dugoročno nezaposlenih kroz jačanje politika aktivnih mjera tržišta rada. EK je podstakla Crnu Goru da poradi na daljoj reformi i jačanju kapaciteta Zavoda za zapošljavanje (ZZZCG). Konačno, EK je pozdravila fokus crnogorske delegacije na sastanku Odbora na mjerila za zatvaranje sa jedne strane, a ocijenila pozitivnim i činjenicu dobre saradnje EK i Crne Gore u pogledu uspostavljanja specifičnih reformi za period od 2024-2027. u pogledu razvoja ljudskog kapitala što bi u značajnoj mjeri ubrzalo i sam proces pristupanja Crne Gore EU.

U oblasti socijalne politike i zapošljavanja, u kontekstu usklađivanja s pravnom tekovinom EU, naglašeno je da je u toku proces pripreme Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu u cilju usklađivanja sa direktivama o ravnoteži privatnog i poslovnog života, kao i transparentnim uslovima rada u EU i radom na daljinu, u kome socijalni partneri aktivno učestvuju. U dijelu zaštite i zdravlja na radu, ukazano je da je Akcioni plan za zaštitu i zdravlje na radu za 2024. u finalnoj fazi i usvajanje se očekuje u prvom kvartalu 2024. Istaknuto je da pitanje usluga inspeksijskog nadzora ostaje izazov, ali da je Crna Gora u posvećena nalaženju rješenja za jačanje inspekcije za zaštitu i zdravlje na radu u narednom periodu. Crnogorska strana je informisala da je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzijsko-invalidskom osiguranju usvojen u decembru 2023, s ciljem izjednačavanja kriterijuma za pravo na penziju žena i muškaraca, a postignut je putem intenzivnog socijalnog dijaloga. U pogledu politike zapošljavanja, informisano je da je Nacrt plana za implementaciju programa „Garancija za mlade“ u finalnoj fazi pripreme s posebnim osvrtom na komentare EK iz novembra 2023. U pogledu jačanja kapaciteta Zavoda za zapošljavanje, u toku su procesi digitalizacija i uspostavljanja programa interoperabilnosti. U dijelu socijalne zaštite i inkluzije, crnogorska strana je informisala da je u toku priprema Strategije socijalne i dječije zaštite, kao i Strategija za de-institucionalizaciju, a koje se baziraju na preporukama Mape puta za reformu socijalne zaštite i usluga za socijalnu i dječiju zaštitu. U dijelu rodne ravnopravnosti u zapošljavanju i socijalnoj politici, ukazano je da je u julu 2023. usvojen Izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025, kao i da je za 2022. godinu pripremljen novi dvogodišnji Akcioni plan za period 2024-2024. Potpisan je Memorandum o saradnji Ministarstva rada i socijalnog staranja i Zavoda za zapošljavanje u pogledu socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori s ciljem olakšanog pristupa zapošljavanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti. Istaknuto je i da je budžetom za 2024. predviđeno angažovanje 21 saradnika za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za oblast zdravstvene i socijalne zaštite i zapošljavanja s planom njihovog stalnog zapošljavanja od 2025. godine. U oblasti antidiskriminacije, apostrofirano je da je Crna Gora preduzela značajne

korake, posebno u pogledu, usklađivanja s pravnom tekovinom novog Nacrta Zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije koji je dostavljen EK krajem decembra. U vezi sa tim, crnogorska strana je izrazila interesovanje o tome kada se mogu očekivati komentari EK na taj propis. U dijelu slobode kretanja radnika, crnogorska strana je informisala da je za 2023. Vlada povećala godišnji broj dozvola za privremeni boravak i rad stranaca na 21.454. sa 20.454 u 2022. Dalje je ukazano i da su učinjeni naponi ka jačanju postojećeg institucionalnog uređenja administrativnih i tehničkih kapaciteta ZZZCG. U oblasti koordinacije sistema socijalnog osiguranja, informisano je da Crna Gora primjenjuje 24 bilateralna sporazuma o socijalnoj sigurnosti, a 16 sporazuma je sa državama članicama EU.

Informatičko društvo

Delegacija EU je ohrabrila Crnu Goru da nastavi sa digitalizacijom javnih usluga i poveća sajber otpornost uključujući i Paket instrumenata EU za sigurnost 5G tehnologije. Posebno je apostrofirao značaj usvajanja medijskih zakona usklađenih s pravnom tekovinom EU, posebno Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama i direktive EU iz 2018, što je direktno vezano i za reaktivaciju učešća Crne Gore u programu Kreativna Evropa. EK je ponovila značaj obezbjeđivanja nezavisnosti regulatora i u tom smjeru pozdravila nedavni razvoj u pogledu imenovanja članova Savjeta Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost. Evropska strana je pozdravila potpisivanje programa Digitalna Evropa koji će unaprijediti saradnju Crne Gore i EU u oblasti digitalne transformacije i ohrabrila Crnu Goru da iskoristi mogućnosti tog programa u cilju uspostavljanja digitalnih habova. Dalje je apostrofirano da Crna Gora treba da uloži dodatne napore u pogledu usklađivanja s pravnom tekovinom posebno u Evropskom elektronskom komunikacionom kodu, direktivama o otvorenim podacima, e-privatnosti, DSA i DMA i da se potpuno uskladi sa NIS 2 Direktivom. U tom dijelu, ukazano je da je EK razmatrala nacrt crnogorskog propisa, ali da je potrebno dodatno raditi na potpunom usklađivanju sa NIS direktivom. EK je podstakla Crnu Goru da prati aktuelni razvoj digitalne pravne tekovine EU, posebno u dijelu Evropskog okvira interoperabilnosti i eIDAS regulative u cilju uspostavljanja nacionalnog novčanika digitalnog identiteta, što je dijelom važno i u kontekstu Plana razvoja za Zapadni Balkan. Pozdravljeno je učešće Crne Gore kao posmatrača u eIDAS ekspertskoj grupi. Evropska strana je ukazala na potrebu jačanja prekogranične interoperabilnosti kroz nacionalne okvire interoperabilnosti usklađenih s Evropskim okvirom interoperabilnosti.

Crnogorska delegacija je istakla da je postala dio porodice Digitalna Evropa i da je intenzivirala aktivnosti na korišćenju svih mogućnosti koje se nude u okviru tog programa, te da su zajedno sa MPNI pristupili uspostavljanju mreže za nacionalne habove. Crnogorska strana se osvrnula na članstvo u svojstvu posmatrača u eIDAS ekspertskoj grupi i naglasila da će Crna Gora nastaviti sa usklađivanjem s eIDAS Direktivom, posebno kroz Zakon o informacionoj bezbjednosti. U dijelu elektronskih komunikacija, informisano je da izrada novog Zakona o elektronskim komunikacijama je u završnoj fazi. Informisano je da je u toku izrada Nacionalnog plana razvoja širokopojasnog pristupa internetu (NPB) čije se usvajanje očekuje krajem septembra 2024. Paralelno sa pripremom NPB, realizuje se program projekat Razvoj infrastrukture za širokopojasni pristup internetu koji se nalazi na Jedinствenoj listi prioriternih infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori. Strategija razvoja 5G mobilnih komunikacionih mreža u Crnoj Gori do 2027. godine donijeta je u avgustu 2023. 5G usluge su trenutno dostupne za preko 85% stanovništva Crne Gore. U dijelu imenovanja novih članova Savjeta EKIP-a, crnogorska strana je informisala da je skupštinski Odbor za ekonomiju, finansije i budžet 7. februara raspisao javni konkurs za imenovanje članova Savjeta Agencije i izrazio očekivanje da će se procedura imenovanja novog saziva Savjeta uskoro finalizovati. Na planu usvajanja tri medijska zakona, crnogorska strana je izvjestila da su zakoni dobili saglasnost Sekretarijata za zakonodavstvo, te da su poslani na mišljenje nadležnim institucijama. Na ekspertskom planu i planu saradnje sa Savjetom Evrope, propisi su istovremeno poslani na mišljenje Savjetu Evrope u februaru, kao i Delegaciji EU u Crnoj Gori.

Nauka i istraživanje

Delegacija EU se interesovala za Strategiju pametne specijalizacije i njene implementacije, saradnje između biznis i akademske zajednice, kao i učešću Crne Gore u projektu Horizon Europe. Crnogorska strana je informisala da se radi na procjeni Strategije pametne specijalizacije, da se nedavno formirao Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju kao i Fond za inovacije koji je sada potpuno operativan i koji se finansira iz budžeta države. Dodatno, budžet za nauku u 2024. je uvećan i sada je 11%. Aktivnosti vezane za Strategiju pametne specijalizacije se odvijaju planiranom dinamikom.

Obrazovanje i kultura

Crnogorska delegacija je informisala da u saradnji sa Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori i UNICEF-om, radi na aktivnostima na izradi jedinstvene strategije koja će obuhvatiti period do 2035. godine, kroz realizaciju projekta „Kvalitetno obrazovanje za svako dijete“. Takođe da, u skladu sa Strategijom za razvoj visokog obrazovanja 2024-2027, koja je u završnoj fazi izrade, kao prvi strateški cilj ima bolju usklađenost studijskih programa sa potrebama tržišta rada i adekvatnu prepoznatljivost kvalifikacija, u okviru kojih će se raditi na usvajanju standarda i smjernica za akreditaciju studijskih programa sa planom praktične nastave, realizaciji praktične nastave u skladu sa standardom i smjericama i povećanju broja ugovora sa poslodavcima za realizaciju praktične nastave.

Lista učesnika Crnogorske delegacije:

Maida Gorčević, ministarka evropskih poslova;

Predrag Zenović, glavni pregovarač Crne Gore sa EU;

Marija Hajduković, generalna direktorica u Ministarstvu javne uprave;

Miloš Radonjić, načelnik u Ministarstvu evropskih poslova, zamjenik šefica pregovaračkih radnih grupa za pregovaračka poglavlja 23 i 24;

Andrej Orlandić, načelnik u Ministarstvu evropskih poslova, sekretar Pregovaračkog tima;

Aleksandar Nikčević, načelnik u Ministarstvu evropskih poslova;

Jelena Grdinić, generalna direktorica u Ministarstvu pravde i šefica Pregovaračke radne grupe za pregovaračko poglavlje 23;

Aleksandar Bakrač, državni sekretar u Ministarstvu pravde;

Momir Jauković, generalni direktor u Ministarstvu pravde;

Bojana Bošković, državna sekretarka u Ministarstvu finansija;

Miloš Mišković, v.d. generalnog direktora u Ministarstvu finansija;

Minas Trubljanin, generalni direktor u Ministarstvu finansija;

Ana Banović, načelnica u Ministarstvu finansija;

Nikola Fabris, zamjenik guvernera Centralne banke Crne Gore;

Lidija Beratović, direktorica direkcije u Centralnoj banci Crne Gore;

Dragan Darmanović, v.d. generalnog direktora u Ministarstvu finansija;

Jelena Jovetić, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu finansija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 5;

Andrija Delić, državni sekretar u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;

Miroslav Cimbalević, generalni direktor u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 11;

Zorka Prljević, pomoćnica direktora Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 12;

Sunčica Boljević, pomoćnica direktora Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;

Milan Rogišić, samostalni savjetnik u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;

Katarina Burzanović, generalna direktorica u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 13;

Marko Radonjić, generalni direktor u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;

Biljana Ivanović, državna sekretarka u Ministarstvu energetike i rudarstva i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 15;

Tanja Dašić, načelnica u Ministarstvu saobraćaja i pomorstva i zamjenica šefa Pregovaračke radne grupe za poglavlje 14;

Milena Milačić, načelnica u Ministarstvu saobraćaja i pomorstva i zamjenica šefa Pregovaračke radne grupe za poglavlje 21 - Trans-evropske mreže;

Ivona Savićević, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu ekonomskog razvoja;

Aida Salagić Ceković, načelnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 30;

Nenad Vitomirović, državni sekretar u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Milan Gazdić, direktor Agencije za zaštitu životne sredine;

Brankica Cmiljanović, načelnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Balša Bajagić, v.d. generalnog direktora u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Bojan Vujović, v.d. generalni direktor u Ministarstvu evropskih poslova;

Irena Bošković, načelnica u Ministarstvu evropskih poslova;

Anita Beriša, samostalna savjetnica u Ministarstvu evropskih poslova;

Anja Amidžić, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu finansija;

Anđela Bašović, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 2;

Mirsad Azemović, generalni direktor u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 19;

Anita Bilafer-Mihaljević, načelnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja;

Ivana Šučur, samostalna savjetnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja;

Marijeta Barjaktarović-Lanzardi, državna sekretarka u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 25;

Jasna Jovanović, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 26;

Marica Melović, generalna direktorica u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija;

Ružica Mišković, šefica u Ministarstvu javne uprave i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 10;

Mirjana Begović, načelnica u Ministarstvu javne uprave;

Marinela Lazarević, načelnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja;

Neđeljko Rudović, direktor u Ministarstvu kulture i medija;

Vukašin Pudar, samostalni savjetnik u Ministarstvu kulture i medija;

Jadranka Vojvodić, pomoćnica direktora Agencije za elektronske medije;

Boris Jevrić, pomoćnik izvršnog direktora Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost;

Biljana Peranović, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu finansija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 16;

Maja Jokanović, načelnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 20;

Nataša Batrićević, samostalna savjetnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja;

Dragan Vukčević, načelnik u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 1;

Mira Kontić, zamjenica direktora Instituta za lijekove i medicinska sredstva;

Milica Dašić, načelnica u Ministarstvu zdravlja;

Stojanka Milošević, načelnica u Upravi carina i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 29;

Dejan Marković, načelnik u Upravi carina;

Svetlana Tomović, samostalna savjetnica u Direktoratu za politiku javnih nabavki u Ministarstvu finansija;

Dijana Vukčević, koordinator u Direktoratu za politiku javnih nabavki u Ministarstvu finansija;

Dragan Damjanović, predsjednik Savjeta Agencije za zaštitu konkurencije i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 8;

Nebojša Jovović, direktor Agencije za zaštitu konkurencije;

Luka Dedić, načelnik u Agenciji za zaštitu konkurencije;

Jasna Vujović, generalna direktorica u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 28;

Sabina Metđonaj, načelnica u Ministarstvu finansija;

Marina Radulović, glavna tržišna inspektorica u Upravi za inspeksijske poslove;

Željko Tomović, saradnik u Ministarstvu ekonomskog razvoja;

Ivana Živković, generalna direktorica za javno zdravlje u Ministarstvu zdravlja;

Sandra Damjanović, načelnica u Ministarstvu zdravlja;

Miroslav Pejović, direktor Uprave za statistiku i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 18;

Snežana Remiković, pomoćnica direktora Uprave za statistiku;

Amina Bajrović-Kuč, šefica Odsjeka u Ministarstvu evropskih poslova;

Melita Rastoder-Ljaić, šefica Odsjeka u Ministarstvu evropskih poslova;

Andrijana Čanović, šefica Odsjeka u Ministarstvu evropskih poslova;

Isidora Perović, samostalna savjetnica u Ministarstvu evropskih poslova;

Vanja Banović, samostalna savjetnica u Ministarstvu evropskih poslova;

Nikolina Goranović, samostalna savjetnica u Ministarstvu evropskih poslova;

Svetlana Rajković, samostalna savjetnica u u Ministarstvu evropskih poslova;

Anđela Vuković-Kaluđerović, samostalna savjetnica u Ministarstvu evropskih poslova;

Vanja Dabižinović, saradnik u Ministarstvu evropskih poslova;

Milija Rašović, samostalni savjetnik u u Ministarstvu evropskih poslova.

Online učesnici Crnogorske delegacije:

Sanela Metjahić, samostalna savjetnica Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Dragana Raonić, samostalna savjetnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Danka Kažić, samostalna savjetnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Dragana Raonić, samostalna savjetnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Jelena Kovačević, šefica Odsjeka u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Olivera Kujundžić, samostalna savjetnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Sanja Turković, saradnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Lana Radunović, saradnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Jasmina Janković, šefica Odsjeka u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;

Tamara Brajović, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoj i razvoja sjevera;

Arina Maraš, načelnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoj i razvoja sjevera;

Bojana Kalezić, šefica Odsjeka u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoj i razvoja sjevera;
Ljuban Tmušič, načelnik Direktorata u Ministarstvu unutrašnjih poslova;
Maja Božović, samostalna savjetnica u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;
Milena Bataković, samostalna savjetnica u Agenciji za zaštitu životne sredine;
Granica Petrić, samostalna savjetnica u Ministarstvu evropskih poslova.

Spisak učesnika Delegacije EU:

Majkl Miler;
Riccardo Serri;
Laura Zampetti;
Melanie Bride;
Vlado Dedović;
Valentina di Sebastiano;
Orlando Fusco;
Brigitte Kuchar;
Nadia Kyuchukova;
Ivan Lagator;
Juliette Lequesne;
Ana Mariguesa Lorentzen;
Nina Marković;
Felix Schaus;
Malgorzata Skocinska;
Maja Šljivančanin;
Mladenka Tešić;
Gianandrea Villa;
Ana Vrbica;
Vuk Vujnović;
Marija Vuković-Đurović;
Friederike Wunschmann.

Spisak online učesnika Delegacije EU:

Liselotte Isaksson;
Jadranka Milić;

NEAR D

Valentina Superti;

Giulia Sangineto;

NEAR D.2

Cindy van den Boogert;

Roberto Segundo Navarro;

Jochen Schmidt;

Ritienne Bonavia;

Krzysztof Zurek;

Jari Haapala.

Linijski Direktorati

Una Kubota (JUST) ;

Sara Campinoti (HOME) ;

Alena Kozlova-Prescott (JUST) ;

Stine Rasmussen (CLIMA);

Ivona Olhova (ECHO);

Madalina Laxton (ENV) ;

Frances Brady (AGRI) ;

Tadas Briedis (SANTE);

Yordanka Chobanova (MARE)

Sofia Marinho de Bastos (CNECT)

Kalin Tomov (COMP);

Laura Urdes(SANTE);

Joanna Kirylo (REGIO);

Eleonora Prati (EMPL);

Savino Rua (EAC);

Bernhard Fabianek (RTD);

Nikelina Naska (RTD).

Države članice EU

Nj.E. Karl Mueller, ambasador Austrije u Crnoj Gori;

Nj.E. Stefan Dimitrov, ambasador Bugareske u Crnoj Gori;

Ralf Reusch, zamjenik ambasadora Savezne Republike Njemačke u Crnoj Gori;

Ioannis Kechagiaras, zamjenik ambasadora Grčke u Crnoj Gori;

Silvia Margareta Staffa, zamjenica ambasadoraitalije u Crnoj Gori;

István Lakatos, savjetnik u ambasadi Mađarske u Crnoj Gori;

Csaba Törő, savjetnik u ambasadi Mađarske u Crnoj Gori;

Maylis de Verneuil, savjetnica u ambasadi Francuske u Crnoj Gori.

Online učesnici iz država članica EU

Stefka Katzarska, ekspert za Crnu Goru, Direktorat za politike i institucije EU, Ministarstvo vanjskih poslova Bugarske.